

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

PŘÍBĚH JAKO CESTA K TÉMATICKÉMU CELKU

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Svobodová

Autor: Potocsková Věra

Obor: Specializace v pedagogice

Učitelství pro mateřské školy

České Budějovice

2008

Anotace:

Cílem bakalářské práce je zmapovat souvislosti a vztahy mezi příběhy a tvorbou tématických celků v mateřské škole.

Bakalářská práce se zabývá významem pohádek a příběhů pro děti předškolního věku, integrovaným vzděláváním a tvorbou tématických celků v mateřských školách. Součástí je praktická ukázka zpracování tématického celku v mateřské škole na DVD.

Výzkumná část této práce mapuje práci s příběhy v předškolních zařízeních. Dotýká se i využití a práce s příběhem a s pohádkou v rodinách předškolních dětí.

K dosažení cíle výzkumu byla použita dotazníková metoda: dotazník pro děti a učitelky mateřských škol a dotazník pro rodiče předškolních dětí.

ABSTRACT:

Story as a way to the thematic unit

The objective of this bachelor thesis is to map the connections and relations between the stories and creation of thematic units in the kindergarten.

This thesis deals with the meaning of the fairy tales and stories for the children in pre-school age, and it also deals with integrated education and the creation of thematic units in the kindergarten. It contains practical preview, recorded on DVD, of thematic unit in the kindergarten.

The research part of this thesis maps the work with stories in the pre-school facilities. It is about using and working with the story and the fairy tale in the families of pre-school children.

In order to reach the aim of the research there was used a question-form method: a questionnaire for the children and teachers of the kindergartens and a questionnaire for the parents of pre-school children.

Děkuji Mgr. Evě Svobodové za odborné vedení bakalářské práce, laskavý přístup a věnovaný čas.

Také bych chtěla poděkovat Mgr. Haně Švejdové, za její skvělé semináře i poskytnutí materiálů a cenných rad, které byly přínosem pro tuto bakalářskou práci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Příběh jako cesta k tématickému celku vypracovala samostatně a použila jen literatury uvedené v bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Čížkově, březen 2008

.....

Obsah

Úvod.....	7
I. Teoretická část	9
1. Příběh	9
2. Pohádka.....	11
2. 1 Vymezení pojmu pohádka.....	11
2. 2 Vlastnosti pohádky.....	11
2. 3 Tradice a dělení pohádek	11
2. 3. 1 Pohádka kouzelná.....	13
2. 3. 2 Pohádka zvířecí (o zvířatech).....	13
2. 3. 3 Novelistická pohádka	13
2. 3. 4 Kumulativní pohádka	13
2. 4 Význam pohádky	13
3. Předškolní vzdělávání	15
3. 1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	17
3. 1. 1 Vzdělávací cíle	17
3. 1. 1. 1 Vzdělávací cíle na obecné úrovni	19
3. 1. 1. 2 Vzdělávací cíle na oblastní úrovni	21
3. 1. 2 Konkrétní ukázka prolínání vzdělávacích cílů	25
3. 2 Školní vzdělávací program.....	28
3. 3 Třídní vzdělávací program	28
3. 3. 1 Možnosti zpracování TVP - tématické celky	29
3. 3. 2 Formy práce s textem	31
3. 3. 3 Metody práce v předškolním vzdělávání	33
3. 3. 4 Integrované vzdělávání	36

II. Praktická část	38
4. Práce s příběhy v mateřské škole v pojetí dramatické výchovy	38
4. 1 Příklad zpracování tématického celku na základě příběhu	38
4. 2 Příklad zpracování tématického celku na základě pohádky.....	46
III. Výzkumná část.....	57
5. Formulace problému a cíl výzkumné práce.....	57
5. 1 Hypotézy	58
5. 2 Použité metody a metodika	58
5. 3 Postup práce	59
6. Charakteristika vybrané skupiny	60
7. Výsledky výzkumu	61
7.1 Dotazníky pro děti a učitelky mateřské školy	61
7.2 Dotazníky pro rodiče předškolních dětí	70
8. Závěr.....	76
9. Seznam použité a citované literatury	80
10. Seznam příloh, přílohy.....	82

Úvod

Příběh. Příběh nás vlastně doprovází celý život. Vždyť život je jeden dlouhý příběh, jenž začíná narozením a končí smrtí. Tento dlouhý příběh se dál skládá z dalších, kratších, méně či více významných příběhů. Některé nás doprovázejí pouhou chvílí, jiné se u nás pozdrží déle. Některé prožíváme intenzivněji, jiné ani tolik nevnímáme. Některé jsou veselé a některé smutné. Některé bychom nejraději vymazali z paměti a na jiné pořád vzpomínáme a „oživujeme“. Ale jsou tu všechny, doprovázejí nás a provádí nás tím jedním dlouhým příběhem – naším životem. Všechny jsou naší součástí a každý z nich nám něco dává, přináší a učí nás.

Člověk si rád vybavuje ty veselé a bezstarostné. Ty, kdy mu bylo dobře a ty, co prožil se svými nejbližšími. Pokud vzpomínám na své dětství, určitě nemohu vynechat ty „nejkrásnější chvíle“, strávené u svých prarodičů v rodinném domku. Trávila jsem zde každé prázdniny. Se dvěma kamarádkami, mými vrstevnicemi, jsme zažily spoustu dobrodružství. V dětství k nim však nemálo přispěla svými pohádkami babička a velmi poutavá vyprávění mého dědečka. V předškolním věku jsme žily hlavně pohádkami a příběhy pro děti, kde vítězilo dobro nad zlem. Vlastně si ani nepamatuji z té doby příběh, který by končil jinak. Naše hry se pak dlouho točily kolem vžívání se do pohádkových rolí, převlékání do šatů našich maminek a hraní si na princezny. Tady už nehrál roli určitý příběh, ale velká improvizace. Však naučit princeznu v dlouhých šatech jezdit na kole nebyl opravdu lehký úkol. Šaty se tak dlouho pletly, až to skončilo nárazem do popelnice a jejím následným vysypáním. Co dokázala spolupráce tří předškolních děvčat a jejich rukou si asi málokdo dovede představit. Strach nás ovládl a popelnice ve chvíli stála na svém místě. Za pomoci tří párů rukou byl popel s odpadky zpět v popelnici a než by se kdo nadál, zůstaly v trávě jen nepatrné zbytky popela. Jestli následoval trest si dnes vůbec nevzpomínám. Moji rodiče ani prarodiče naštěstí tělesné tresty nepovažovali za účinný výchovný prostředek.

Takovýchto situací bych ve svých vzpomínkách určitě našla mnoho, ale ať si vybavím jakoukoliv, nejdůležitější pro mě byl a zůstává vždy prožitek. Oblékly se šaty a jako mávnutím proutku se z malé holčičky stala princezna, kolem níž se točil svět. Ona byla tím středem vesmíru, tou nejkrásnější, neúžasnější a nejmilejší princezničkou na světě.

Ačkoliv princezny patřily k velmi oblíbeným, častěji vítězily hry na různá zvířata. Tyto hry nebyly omezené převleky ani prostorem. Naopak zahrada a přilehlý dvoreček s kůlnou byly pro tyto hry jako dělané. Nepotřebovaly jsme umělé napodobeniny jídla ani jiné náhražky. Vystačily jsme si s tím, co jsme venku našly. Ovšem dodnes cítím zvláštní chuť trávy a písku v ústech, kdy jsem jako poslušný pejsek poslechla svého „páníčka“ a ochutnala, co mi připravil k jídlu.

Co dodat? Byly to zážitky na celý život. Prožitky ze situací, na které člověk jen tak nezapomíná. Někde jsem četla: „Zapamatujeme si asi 10% toho, co slyšíme, asi 15% toho, co vidíme, 20% toho, co vidíme a slyšíme, ale asi 80% toho, co si prožijeme.“ A tomu musím dát za pravdu. Zeptejte se mě na látku, kterou nám přednášela paní učitelka v šesté třídě z fyziky či přírodopisu. Nejspíš nebudu schopná vám dát odpověď. Ale zeptejte se mě na to, co jsem prožívala v dětství a budu vám vyprávět celé hodiny.

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala proto, že pracuji s dětmi předškolního věku a uvědomuji si, jak je důležité, aby jejich vzdělávání probíhalo co nejpřirozenější a co nejzajímavější formou. Pomocí tvořivé dramatiky se snažím uplatňovat ve své práci co nejvíce prožitkové učení a tvořivá dramatika se neobejde bez příběhů stejně tak, jako náš život.

I. Teoretická část

1. Příběh

Příběh, jak je uvedeno v učebnici literární výchovy pro 2. stupeň základní školy, je velmi jednoduché vyprávění rozmanitého typu zakončené vtipným a překvapivým závěrem – pointou (Soukal J., 1998).

Příběh může být krátký nebo dlouhý, vtipný či poučný, pravdivý, smyšlený, vyprávěný, psaný, dobrodružný, dramatický, se zápletkou či bez ní. Jeho součástí může být humor nebo nám přinášet ponaučení. Příběhy jsou opravdu různé, mohou být účelově zaměřené, didaktické či motivující.

Pro literární dílo a tudíž i pro příběh platí určitá pravidla, kompozice. Příběhy jsou vystaveny podle určitých pravidel, která popsal už Aristoteles.

Expozicí nazývá tu část příběhu, kdy dochází k seznámení s postavami, místem i dobou, v níž se děj odehrává. Následuje zápleтка, neboli kolize, při níž dochází ke střetu postav. Na mysli nemá přímo střet fyzický, ale častěji jde o střet názorů a myšlenek. Podle toho, jak se rozvíjí zápleтка, roste i dějové napětí a stoupá až do okamžiku, kdy dojde k jeho vyvrcholení, neboli krizi. Nakonec následuje rozuzlení čili řešení konfliktu (Beránková, E., 1999).

Příběhy pro děti předškolního věku, a nejen pro ně, najdeme v dílech autorů jako jsou Bohumil Říha, Josef Kožíšek, František Hrubín, Josef Kožíšek, Daisy Mrázková, Josef Čapek, Pavel Šrut, Eduard Petiška či Ondřej Sekora.

První příběhy sepišované pro děti byly především poučné a mravokárné. Teprve později se do nich začíná vkrádat i napětí (např. Foglar) a humor (např. Poláček).

Příběh přináší dětem hrdinu, se kterým se mohou ztotožnit, který prožívá podobné situace jako oni, nabízí jim vzor, jak se v nich mohou zachovat, předestírá důsledky, které může mít určitý model chování. V současné medializované době schází dětem pozitivní vzory a ty může nabídnout především příběh s dětským hrdinou nebo pohádka.

Příběhů a jejich zpracování do literárních útvarů je mnoho. Od veršované prózy, přes pohádky a bajky až k příběhům s dětským hrdinou. Můžeme konstatovat, že pro předškolní věk má nejvýznamnější místo pohádka. Tvoří přirozený vstup dítěte do světa, vysvětluje dětem staleté životní zkušenosti, vztahy mezi lidmi i motivy jejich jednání.

2. Pohádka

2. 1 Vymezení pojmu pohádka

Vymezit přesně pojem pohádka či najít její přesnou definici asi nelze. Luděk Richter se ji ve své publikaci snažil vymezit takto: „*Pohádka je umělecká slovesná smyšlenka, o níž vypravěč i posluchač vědí, že není hodnověrnou věcnou zprávou o skutečnosti, nýbrž zábavným výmyslem, jehož odtažitosť od reality je zdůrazněna nejen přímo vyslovením „bylo-nebylo“, přítomností kouzel, zázraků, nadpřirozených bytostí nebo přinejmenším až neuvěřitelné nadsázky, ale i zasazením děje do neurčité (většinou daleké) minulosti a svébytnou kompozicí.*“ (Richter, L., 2004, str. 5)

2. 2 Vlastnosti pohádky

Pohádka či příběh pro děti je pro většinu lidí něčím, co k dětství patří. Je něčím, co dětství doprovází tak přirozeně jako hry. V pohádce se prolíná živé i neživé, nechybí v ní kouzla a nadpřirozený svět, dobro vyhrává nad zlem a zlo bývá často potrestáno. Děj se odehrává v neurčitém čase („Bylo-nebylo..“) a na neurčitém místě („Kdesi za devíti horami a sedmi řekami...“). Má funkci estetickou, zábavnou i výchovnou. Funguje zde určitý sled, který se nemění. Tím dítěti dává určitou jistotu a pocit klidu, bezpečí.

2. 3 Tradice a dělení pohádek

Dalo by se říci, že pohádka či příběh jsou tu odnepaměti. Lidé si příběhy (pravdivé či smyšlené) předávali od pradávna. Původně pohádka žila jen ústním předáváním, později ji však někteří jedinci začali zapisovat. Ústní podání neboli ústní slovesnost dávala příběhu jeho základ. Nešlo však o přesnou reprodukci příběhu, ale každý jednotlivý vypravěč dával do příběhu svůj styl vyprávění, měnil někdy maličkosti, jindy zásadnější části příběhu. Vždy záleželo na situaci a složení skupiny, v níž byla pohádka (příběh) reprodukována.

Pokud mluvíme o pohádce jako takové, vybaví se nám pohádka plná kouzel, nadpřirozena, dějství, kde vítězí dobro nad zlem. Pohádky lze dělit různě. Někteří autoři již toto dělení zpracovali. Například Luděk Richter (2004) uvádí toto členění lidových pohádek:

- kouzelná (fantastická) pohádka
- zvířecí pohádka (pohádka se zvířecím hrdinou)
- novelistická pohádka (realistická, ze života, o lidech)
- legendární pohádka
- kumulativní pohádka
- didaktická pohádka.

Rozdělením pohádek se podle Richtera (2004) zabýval i V. J. Propp. Ve své publikaci Morfologie pohádky a jiné studie uvádí toto členění:

- kouzelná (fantastická) pohádka
- kumulativní pohádka
- pohádka o zvířatech
- pohádka o rostlinách
- pohádka o neživé přírodě
- pohádka o předmětech
- pohádka o lidech (novelistická)
- pohádka lhářská (jako zvláštní žánr)
- škádlivka (jako zvláštní žánr).

Vezmeme-li členění pohádek těchto dvou autorů, v některých věcech se shodují či dokonce doplňují. Zařazení pohádky do toho či jiného druhu určuje zpravidla hlavní hrdina a také to, jakého druhu je jeho chování a jednání. U některých druhů pohádek bychom se rády pozastavily.

2. 3. 1 Pohádka kouzelná

Sám název již předurčuje o jakou pohádku jde. Ano, je to pohádka plná kouzel, magičnosti, fantastičnosti. Nechybí zde čarodějníci, kouzelné víly, sudičky a další pohádkové bytosti. Častým motivem bývá cesta mužského hrdiny, plná nástrah, plnění přání či příkazů.

2. 3. 2 Pohádka zvířecí (o zvířatech)

Protagonisty příběhu jsou zvířata. Jim jsou prisuzovány lidské vlastnosti a často mívají humorný charakter, na rozdíl od bajek, které nám přinášejí určitá poselství a poučení.

2. 3. 3 Novelistická pohádka

Novelistická pohádka má už blízko k povídce. Je mnohem mladší než pohádka kouzelná. Kouzlo v ní bývá potlačeno ve prospěch moudrosti, šibalství a mazanosti. Vysmívají se pýše, nadutosti a hlouposti. Určitě bychom mohli jmenovat pohádku O hloupém Honzovi či Chytrá horákyně.

2. 3. 4 Kumulativní pohádka

Specifikum kumulativní pohádky spočívá už v její kompozici. Jde totiž o mnohonásobné opakování stejných dějů či prvků, dokud se toto nerozplete v opačném sledu či nepřeruší. Jako příklad můžeme uvést pohádku Koblížek či pohádku Budka.

2. 4 Význam pohádky

Pohádka je určená celé věkové skupině, od těch nejmenších, přes dospívající až po ty dospělé. Původně byla pohádka určená dospělým, později začala směřovat i k dětem. Pohádky nám zpravidla poskytují zábavu, pohodu vytvořenou s našimi nejbližšími, poznávání okolního a mnohdy i našeho vnitřního světa. Díky ní si můžeme uvědomit určité hodnoty. Můžeme se vytvořit či upevňovat vědomí o určitém řádu. Pokud mluvíme o pohádkách lidové slovesnosti, přinášejí nám nejen rozvoj naší

představivosti a fantazie, ale i vyjadřování se, pochopení určitých situací a sledů mezi nimi.

Vzhledem k naší práci bychom se spíše zaměřili na to, co přináší pohádka dítěti předškolního věku. Pohádka jako taková této věkové kategorii vyhovuje. V pohádce funguje určitý řád, který se nemění a to poskytuje dítěti určitou stabilitu a bezpečí. V pohádkových bytostech děti nachází jednoznačný charakter. Zlo bývá potrestáno a příběh většinou mívá dobrý konec. V předškolním věku pohádka či příběh napomáhají k celkovému rozvoji dítěte. Pokud se na pohádku podíváme z hlediska předškolního vzdělávání, můžeme ji vnímat jako velmi účinný výchovný prostředek naší práce.

I vzhledem k novému přístupu v předškolním vzdělávání lze dítě za pomoci pohádky či příběhu rozvíjet nenásilnou formou po všech stránkách.

3. Předškolní vzdělávání

Za institucionální předškolní vzdělávání považujeme vzdělávání probíhající v mateřské škole. Toto vzdělávání navazuje na rodinnou výchovu, doplňuje ji, prohlubuje a rozšiřuje. Je specifické věkovými zvláštnostmi dětí předškolního věku, kterých by se měla odvíjet veškerá interakce učitele a dítěte.

Předškolní vzdělávání má tyto úkoly:

- doplňovat rodinnou výchovu
- pokládá základy socializace v jiné skupině než je rodina, dítě se zde setkává s vrstevníky, učí se s nimi komunikovat a spolupracovat
- zajišťuje společně s rodinnou výchovou dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení
- smysluplně obohacuje denní program dítěte a poskytuje dítěti odbornou péči
- má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu
- vytváří dobré předpoklady pro pokračování vzdělávání tím, že za všech okolností budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dítěte
- na základě dlouhodobého a každodenního styku s dítětem i jeho rodinou může plnit i úkol diagnostický (zejména ke vztahu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami).

V souvislosti s předškolním vzděláváním můžeme rozlišit dva základní principy vzdělávání (Svobodová, E., 2007):

Princip dynamický

- staví do středu zájmu dítě, jeho potřeby a prožitky, přijímá a respektuje dítě jako partnera a iniciátora svého vzdělávání. Učitele staví pak do role průvodce a facilitátora (toho, kdo ukazuje směr a podněcuje k činnosti)
- neklade důraz na kvantitu poznávaného, ale na orientaci v informacích a chuť se vzdělávat a objevovat svět

- vychází z toho, že vzdělávání by pro děti mělo být činností přirozenou a pro pedagoga cílevědomou
- vychází také z toho, že jádro vzdělávání neleží pouze v řízených činnostech, ale ve všem, co se v mateřské škole děje. Počítá s průběžnými změnami v procesu vzdělávání, které by měly vést ke zvyšování kvality a odbourávání rutinních stereotypů.

Princip statický

- staví do středu zájmu dítě jako objekt vzdělávání a předkládá mu sumu poznatků a dovedností, jenž bude dítě potřebovat především ke zvládnutí školní docházky.
- učitel řídí vzdělávání dítěte, předkládá mu poznatky, učí ho dovednostem, důraz klade na dostatek vědomostí a dovedností.
- větší význam klade na produkt než proces a vzdělávání probíhá především v řízených činnostech.

Měli bychom mít na paměti, že osobnost dítěte není jen výsledkem vnějších okolností, ale vyvěrá z jeho vnitřních potřeb, které je třeba respektovat a jímž je třeba v jejich prosazování se napomáhat.

Princip statický převažoval spíše v předškolním vzdělávání před rokem 1989, v období tzv. totality. V dnešní době však nelze vyloučit ani jednu z variant. Často se prolínají a změny, kterými prošlo předškolní vzdělávání, jsou tak velké, že si je ještě stále zažíváme a postupně je přijímáme za své.

Po roce 1989 došlo v obsahu předškolního vzdělávání k velkým změnám. Jako první byl zpracován Národní program rozvoje vzdělávání, tzv. Bílá kniha. V té jsou vytyčeny obecně cíle vzdělávání pro oblasti vzdělávání a dále specifikovány v rámcových programech pro jednotlivé stupně a oblasti vzdělávání:

- RVP PV (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání)
- RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání)
- RVP GV (Rámcový vzdělávací program pro gymnaziální vzdělávání)

-ostatní RVP (RVP PV, 2006)

3. 1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) se stává oficiálním dokumentem závazným, s účinností od 1. 3. 2005. Zavazuje mateřské školy k tomu, aby od tohoto data pracovaly v souladu s principy a zásadami RVP PV, a aby si vytvářely své vlastní školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP). Všechny školy jsou povinny svůj ŠVP v průběhu školních let 2005 – 2007 vytvořit a pracovat podle něj od 1.9. 2007 (Smolíková, K., 2006c).

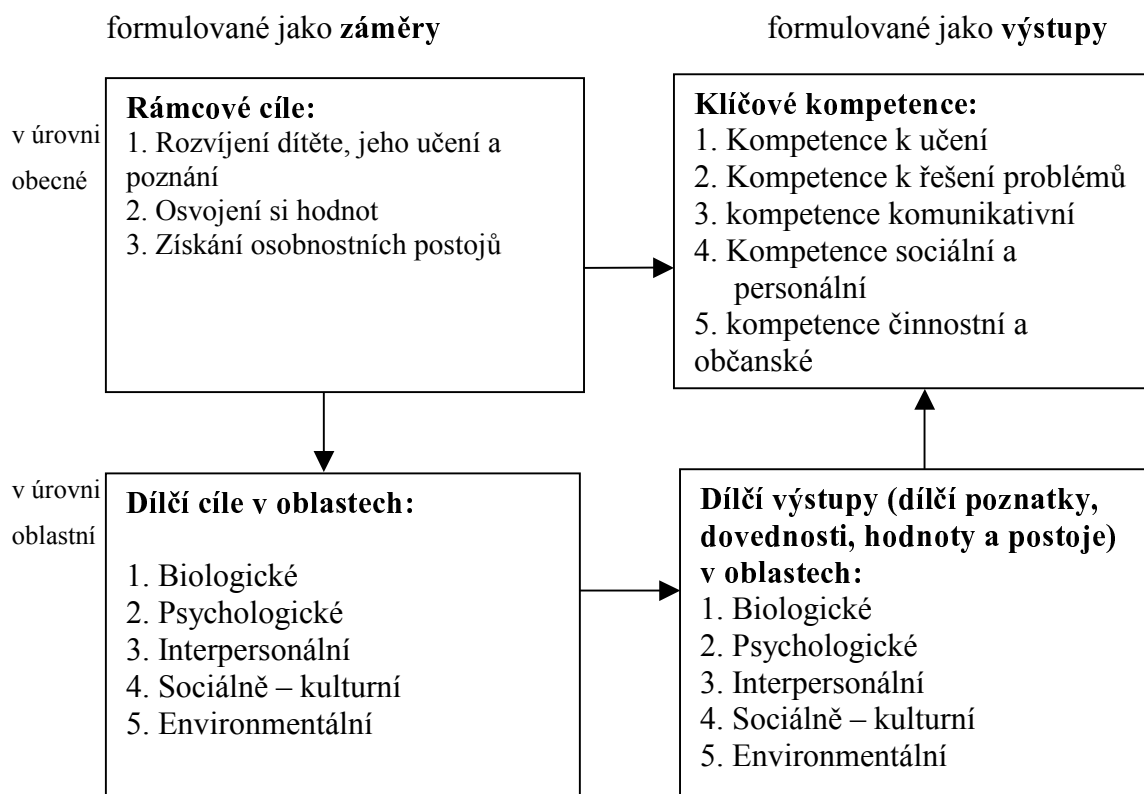
RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů. A to nejprve na úrovni obecné a následně na úrovni oblastní. Jmenovitě jde o tyto kategorie:

- rámcové cíle - vyjadřující univerzální záměry předškolního vzdělávání
- klíčové kompetence - představují výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání
- dílčí cíle - vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti
- dílčí výstupy - dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které dílčím cílům odpovídají.

3. 1. 1 Vzdělávací cíle

Všechny čtyři kategorie jsou těsně provázané a vzájemně spolu korespondují. Pochopit tuto provázanost nám jistě pomůže schéma systému vzdělávacích cílů:

Vzdělávací cíle

(Smolíková, K., 2006c, str. 10)

„Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.“ (Smolíková, K., 2006c, str.11)

3. 1. 1. 1 Vzdělávací cíle na obecné úrovni

Rámcové cíle

Pro předškolní vzdělávání jsou dány tři hlavní cíle (rámcové cíle), které by měli pedagogové sledovat při své práci:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- osvojení si hodnot, na nichž je založena naše společnost
- získání osobnostní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Tyto cíle jsou svým způsobem obecné, přirozené a provázejí nás celým výchovně vzdělávacím procesem.

Klíčové kompetence

Klíčové kompetence jsou formulované jako výstupy z rámcových cílů na obecné úrovni. V kurikulárních dokumentech jsou formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Představují soubory činnostně zaměřených a prakticky využitelných výstupů. Tyto se pak vzájemně propojují a doplňují. Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, začíná v předškolním vzdělávání a následně pokračuje v základním a středním vzdělávání. Ukončením vzdělávání ve vzdělávacích institucích toto ale nekončí. Dále se kompetence dotvářejí i během dalšího života. Ovšem během vzdělávání v předškolní výchově jsou těmto klíčovým kompetencím položeny základy.

Máme-li se zabývat pohádkou a jejím využitím v předškolním vzdělávání, nalezneme určitě konkrétní případy, kterými lze dosáhnout klíčových kompetencí pro dítě ukončující předškolní vzdělávání. Pro předškolní výchovu je konkrétně dáno těchto pět kompetencí:

➤ **Kompetence k učení**

Při práci s pohádkou má dítě možnost zkoumat, objevovat, experimentovat. Jeden příklad pohádky pro děti: Pohádka O veliké řepě nám nabízí kromě jiného i možnost experimentu se semínkem, vodou, vzduchem, světlem i živinami. Co se děje, když semínko klíčí apod. Dítě má možnost všimnout si souvislostí a následností dějů během praktického vzdělávání. Získává poznatky o světě lidí, kultury, přírody a techniky, jenž jej obklopuje. Má prostor pro kladení otázek a hledání odpovědí, chtít porozumět jevům a dějům, jež kolem sebe vidí a pozoruje. Až vyklíčí semínko, určitě nebude chybět radost z toho, že ho dítě dokázalo téměř samostatně vypěstovat.

➤ **Kompetence k řešení problémů**

Dítě může umět na konci předškolního věku řešit problémy, na které stačí. Známé či opakované již řeší samostatně na základě vlastní zkušenosti, umí hledat různé možnosti a varianty řešení. Při řešení používá myšlenkových operací, praktických řešení, zpřesňuje si početní představy, užívá matematických a číselných pojmů, chápe, že vyhýbat se řešení nevede k cíli. Naopak, že svou pomocí a aktivitou lze situaci ovlivnit. Nebojí se chybovat, pokud nachází ocenění také za snahu a nejen za úspěch. Napadá mě ve stručnosti pohádka pro nejmenší O budce. Děti na praktickém příkladu mohou hledat řešení, jak napravit a spravit rozbitou budku, jak ji postavit, aby se tam vešla všechna zvířátka apod.

➤ **Kompetence komunikativní**

Během vyprávění, četby, dokončování příběhu, dramatizace, improvizace mají děti dostatek prostoru se samostatně vyjadřovat, klást otázky, odpovídat, sdělovat své prožitky ze situací (verbálně či neverbálně). Děti zpravidla komunikují beze strachu a ostychu, rozšiřují si slovní zásobu, aktivněji komunikují s okolím. Dovedou využívat informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkávají (knihy, časopisy, encyklopedie apod.). Vědí, že lidé se dorozumívají různými jazyky (pohádka J.Drdy Jak se Honza učil latinsky).

➤ **Kompetence sociální a personální**

Pomocí individuálního přístupu a možností volby necháváme dítě, aby se samo rozhodovalo o činnostech, má možnost si během činností v mateřské škole uvědomovat, že za sebe a své chování ponese přirozené důsledky (pohádka O slepičce a kohoutkovi). Dítě má možnost projevit citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoci mladším (pohádka Paleček a jeho kamarádi), vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu či lhostejnost (Bernd Badegruber, 1995).

➤ **Kompetence činnostní a občanské**

Například pomocí příběhu Filipova dobrodružství (Breuilové, 2000) se děti mají možnost seznámit s přáteli i nepřáteli našeho života, zdraví a pohody. Děti si pomocí tohoto příběhu uvědomí, že také oni mají vliv na prostředí, ve kterém žijí a svým chováním jej dokáží ovlivnit. Uvědomí si, že si své zdraví mohou sami chránit a zbytečně si jej neničit. Děti odhadují, na co jejich síly stačí a na co ne, chápou, že o tom, co budou dělat se mohou rozhodovat zcela svobodně.

3. 1. 1. 2 Vzdělávací cíle na oblastní úrovni

Základní obsah předškolního vzdělávání je rozdělen do pěti oblastí. Tyto oblasti jsou úzce propojeny, vzájemně se prolínají a ovlivňují. Jednotlivé oblasti postihují celou osobnost dítěte, jeho vývoj, zrání a učení (vzhledem k věkovým zvláštěnostem).

U každé oblasti jsou uvedeny:

- specifické vzdělávací cíle (to, co pedagog u dítěte podporuje)
- hlavní činnosti a příležitosti, které ve vzdělávání vytváříme, dítěti nabízíme a umožňujeme
- očekávané kompetence (co dítě na konci předškolního období zpravidla dokáže)
- hlavní rizika ohrožující úspěch vzdělávacích záměrů

Oblasti v RVP PV:

➤ biologická oblast – Dítě a jeho tělo

Do této oblasti patří péče o své zdraví, dostatek pohybu, ochrana před nebezpečnými látkami (drogy, alkohol), rozvoj fyzické i psychické zdatnosti, rozvoj jemné i hrubé motoriky, rozvoj všech smyslů. Dítě by mělo získat co nejvíce zkušeností o svém těle z hlediska fyziologického, kognitivního a emocionálního.

Pro příklad protidrogové prevence uvádíme pro práci s příběhem příběh chlapce Filipa, který navštívil zlověstný ostrov. Filip společně se svými přáteli a průvodcem doktorem, který je doprovází, navštíví zlověstný ostrov. Ostrov vypadá krásně a lákavě, ale děti poznají, že vše, co je krásné, nemusí být i bezpečné. Potkají zde tabákové bandity, kteří nejenže smrdí, ale i poškozují naše plíce, cévy i srdce. Nevyhnou se ani Alkoholínu. Pan doktor jim vypráví příběh, jak Alkoholín zničil pana Tichého a jak zákeřně jej začal ovládat a dělat si s ním, co chtěl. Nakonec děti potkali nádhernou věc. Ještě, že sebou měli pana doktora, který jim pověděl, kdo ona nádherná duhová věc je. Byla to šelma Drogera. Omámí každého, kdo se k ní přiblíží. Má krásné barvy a nabízí lidem injekční stříkačku. Pomocí ní se pak dostává do lidského těla, tam roste a roste a dostává se do každého kousíčku lidského těla. A je velice žravá, živí se penězi a člověka velmi vysiluje. Stává se jeho věznitelem a zcela ho ovládá. S lidmi si dělá, co chce a zbavit se jí není vůbec jednoduché. Drogera své oběti drží pevně a vyrvat se jí chce odvahu, sílu a je to moc bolestivé (bratři Breuilové, 2000).

➤ psychologická oblast – Dítě a jeho psychika

Tato oblast zahrnuje tři podoblasti:

1. jazyk a řeč
2. poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace
3. sebepojetí, city a vůle

K těmto podoblastem se vztahuje vyprávění, dramatizace, popis, recitace, sluchová analýza, rýmy, synonyma, homonyma, antonyma, prohlížení a čtení knížek, konverzace individuální i skupinová, grafické napodobování symbolů, tvarů, čísel, písmen apod.

Zahrnuje také činnosti spojené s pohybem, jenž je propojen s rozvojem řeči.

Podporujeme v první řadě samostatné vyjadřování, rytmus řeči a dýchání, komunikaci jako takovou.

Jako příklad práce s příběhem bychom použili vymyšlený příběh O klíčové dírce. Tahle klíčová dírka je kouzelná a každý si s ní může nahlédnout do svého království, pokojíčku apod. Vidím tam....(samostatné vyjadřování dětí). Motivace může být i taková, že mohu jen vyprávět o tom, co vidím, kam jsem dohlédl... Nemusí to být jen popis situace, může to být i celý příběh. Jako pomůcku mám klíčovou díрку ze dřeva i s klíčem. Nebo můžeme použít veršovanou pohádku F. Hrubína Kuřátko a obilí. Děti mají možnost přednesu, rytmičtější verše i empatie (jak bylo kuřátko ve vysokých klasech obilí).

➤ **interpersonální oblast – Dítě a ten druhý**

V této oblasti se odráží prosociální chování, respektování, společná setkávání, povídání, naslouchání druhému, půjčování si hraček, ochota rozdělit se s ostatními, řešit konflikt dohodou, navazovat a udržovat dětská přátelství apod. Poznat sama sebe a na této zkušenosti se naučit poznávat druhé, rozumět jejich pocitům, emocím, přáním i potřebám.

Možností nejsou jen pohádky a příběhy již existující (Pohádka o kohoutkovi a slepičce), ale nic nám nebrání v tom, abychom si postavili sami příběh na konkrétní situaci – Pohádka o lakomém jezečkovi, který se nejen nedělil o žízalky, které hledal s kamarády, ale dokonce bral listí i žízalky svým kamarádům. Nabízí se zde otázky a místo pro vyjádření dětí: „Co na to řekli jeho kamarádi? Jak to s ním asi bylo?“ Nakonec zůstal úplně sám. „Jak se asi cítil?“ Pohádku lze nechat s otevřeným koncem a děti samotné ji mohou dokončit.

➤ sociokulturní oblast – Dítě a společnost

Cílem této oblasti je seznámit dítě s prostředím, v němž žije. Naučit se správnému chování a společenským normám společnosti, v níž žije. Děti se podílejí na vytváření estetického, vkusného a bezpečného prostředí, podílejí se na tvorbě společných hodnot, pravidel. Patří sem společné činnosti a hry, činnosti podněcující rozvoj tvořivosti, estetického vnímání apod.

Pro příklad práce s příběhem, zaměřeným na určitá pravidla, můžeme použít pohádku O Budulínkovi. Pohádku tvoříme během vyprávění s dětmi a děti samy vytvářejí pravidla a radí Budulínkovi, jak se má chovat a co dělat, když babička s dědečkem nejsou doma. Pak nastává okamžik pro učitelku, která do děje vstoupí a řekne, co Budulínek udělal (jaké pravidlo nedodržel) a stalo se...(opět prostor pro děti). Dokončit příběh mohou i děti, ale i učitelka, která může děj ovlivnit. Co všechno se Budulínkovi v pohádce mohlo stát..., ale v té naší pohádce to naštěstí dopadlo dobře (dokončení šťastného konce).

Jako alternativu můžeme uvést vyprávění z dětství. Příběh o tom, jak jsem neposlechla maminku, když mi říkala, že se mám nejprve převléknout a pak jít ven. Měla jsem krásné nové šaty a venku jsem si je roztřhla. Vyprávění o pocitech, emocích a poučení.

➤ environmentální oblast – Dítě a svět

Denně se dítě seznamuje a poznává přírodu i během pobytu venku a svět lidí - rasy, jazyky, ale také různé druhy postižení. Dítě má možnost experimentovat s různými materiály a surovinami, možnost rozvoje ekologického citění a ochrany životního prostředí.

Pro příklad práce s příběhem bychom uvedli příběh O modré babičce z knihy Filipova další dobrodružství od bratrů Breuilových (1999). Příběh vypráví o babičce, naší Zemi, která si čtyřikrát do roka mění své šaty, barva odpovídá ročním obdobím. Poutavou formou s dětmi nahlédneme do oblasti ekologie. Společně řešíme problémy s tříděním odpadů a jejich dalším využitím, se znečištěním životního prostředí apod.

3. 1. 2 Konkrétní ukázka prolínání vzdělávacích cílů

Ať si vezmeme jakýkoliv příběh, žádný nezasahuje pouze jednu jedinou oblast vzdělávání. Vždy se v něm tyto oblasti prolínají a doplňují.

Pro příklad můžeme uvést jednu z pohádek pro nejmenší **O Červené Karkulce** a výčet několika málo činností podporujících rozvoj v daných oblastech. Je to jen výčet zlomku nabídky, které nám pohádka nabízí.

Pokud si vezmeme první oblast, **biologickou**, mají děti možnost pomocí tvořivé dramatiky:

- zdokonalovat a rozvíjet dovednosti v oblasti hrubé i jemné motoriky (chůze lesem, malování, grafomotorika a další)
- pohybových a hudebně pohybových činnostech (Karkulka si ráda zpívala, tančila apod.)
- pohybovým vyjádřením napodobit chaloupky, děti, maminky, tatínka, ježibaby i ježdědka, atd.
- výtvarné i pracovní činnosti - výroba či malování stromů, perníčků
- K rozvoji v této oblasti dochází u dítěte i během celého dne při sebeobslužných činnostech, úklidu ve třídě, střídání pohybových i klidových činností atd.

V **psychologické** oblasti dítě rozvíjíme pomocí:

- jazykových chviliek, říkadel a jejich rytimizace, rytmických her
- sluchových či slovních hádanek
- dotváření a dokončování příběhu nebo rozvíjení jeho částí a vymýšlení děje (Co všechno viděly děti v lese? Jak jim tam asi bylo? Dokončení pohádky s otevřeným koncem – Jak to asi dopadlo?)
- poznávání různých lidských vlastností (Babička byla..., Karkulka ráda.....)
- napodobování chování člověka, mimika vyjadřující emoce
- třídění materiálů dle určitých vlastností (Karkulka sbírala v lese)
- hry procvičující orientaci (Chodíme-bloudíme po lese – činnosti venku i ve třídě, jdi k modré kostce, pak jdi..... Dojdi až k.... Jdi kolem....)

- volné hry s dostatkem podnětů podporujících tvořivost, prostor pro samostatnost atd.

Třetí oblast, **interpersonální**, se nám jistě podaří rozvíjet i pomocí společných aktivit, prosociálních her, kooperativní činností (ať ve dvojicích či ve skupinkách), her v roli, vyjádření svých potřeb, naslouchání druhému a respektování jeho potřeb atd. Můžeme zde jmenovat některé z činností:

- Koho potkala Karkulka v lese? Mravenečky. Povídání o mravenečcích a jejich pracovitosti.
- výroba a činnosti pro dvojice či skupinky dětí (malování či stavba lesa, domečku babičky, Kdo pomůže Karkulku převést přes úzkou lávku – práce ve dvojicích)
- Karkulka a strach => co je to strach, co s ním uděláme atd.
- komunitní kruh na téma: Chtěl bych (Přál bych si) dnes dělat, vyrábět apod.
- prosociální hry: Místo po mé levici je volné, Nálada, Podrbej mi záda apod.

Dítě a společnost, neboli **sociálně kulturní** oblast zahrnuje poznávání pravidel společného soužití, rozvoj schopnosti žít ve společenství, osvojování si základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností, přizpůsobovat se společenskému prostředí a zvládat jeho změny. V pohádce Červená Karkulka můžeme uvést několik příkladů, rozvíjejících tuto oblast:

- pravidla, na kterých se dohodla Karkulka s maminkou. Co se stalo, když je Karkulka nedodržela?
- výtvarné techniky, pracovní činnosti: Výroba vzoru na látku => šaty pro babičku (Karkulku, maminku apod.)
- dramatizace pohádky či jejích částí
- hry v postaveném domečku => návštěvy a zásady slušného chování
- denní činnosti ve školce, komunikace mezi dětmi i dospělými a další.

Environmentální oblast zahrnuje seznamování s místem a prostředím, ve kterém žijeme, vytváření podvědomí o širším přírodním, kulturním prostředí i jeho proměnách. Podvědomí o tom, že i my můžeme mít vliv na toto prostředí, můžeme ho podporovat, ale i ničit. Ve jmenované pohádce můžeme tuto oblast prezentovat například v těchto činnostech:

- uklidíme si náš les (vycházka do lesa, zaměřená na to, co do přírody nepatří, sebereme do odpadkového pytle)
- mohou následovat činnosti na výrobu košů na tříděný odpad
- pobyt venku zaměřený na pozorování přírody okolo nás
- práce s mikroskopem atd.

Ačkoliv jsou výše jmenované oblasti a u nich uvedeny některé příklady činností a práce s dětmi, můžeme pozorovat i to, jak se i tak v jednotlivých činnostech prolínají jednotlivé oblasti. Například při vycházce a uklízení našeho lesa, která je uvedena v oblasti environmentální, se projeví i oblast interpersonální (společná činnost dětí, kooperace při sběru odpadků, pravidla chování k naší babičce Zemi atd.), biologická (volný pohyb, lokomoční pohyby, překonávat některé překážky a další), psychologická (děti si během vycházky povídají, diskutují, vypravují, sdělují pocity a dojmy, rozvíjí své estetické vnímání apod.) i sociálně kulturní (pozitivní vzor chování učitelky i dalších dospělých apod.). Vždy je důležité, aby učitelka děti tématicky motivovala a reflektovala na zájem a potřeby dětí ve třídě.

3. 2 Školní vzdělávací program

Na základě RVP PV si školy zpracovávají svůj ŠVP - závazný a základní pedagogický dokument. Měl by být zpracováván v souladu s RVP PV. Na jeho základě bude škola fungovat a budou se jím řídit pedagogové ve vzdělávacím procesu. Měly by zde být zakomponovány cíle a obsah vzdělávání a pedagogové by při jeho tvorbě neměli zapomenout ani na podmínky vzdělávání a evaluační činnost. Konkrétně by měl zahrnovat tyto body:

- Identifikační údaje o škole
- Charakteristiku školy
- Charakteristiku vzdělávacího programu
- Podmínky a organizaci vzdělávání
- Vzdělávací obsah (uspořádání učiva) – forma integrovaných bloků nám dává prostor pro využití příběhů. Příběh se může stát integrujícím mechanismem při tvorbě integrovaných celků
- Doplnující programy a projekty a další aktivity
- Přehled o evaluační činnosti školy (Smolíková, K., 2006a)

3. 3 Třídní vzdělávací program

ŠVP je východiskem pro zpracovávání třídního vzdělávacího programu (dále jen TVP). Pedagogové si TVP zpracovávají pro vzdělávání v konkrétní třídě. Je zde poskytnut prostor pro individualizaci vzdělávání a určitou dynamiku. Lze tak vyhovět konkrétním podmínkám třídy i individualizaci vzdělávání.

TVP vychází z charakteristiky třídy, poskytuje vzdělávací nabídku v rámci integrovaného bloku. Ta by měla odpovídat potřebám, možnostem i zkušenostem dětí ve třídě tak, aby dovednosti a poznatky dětí byly dále rozvíjeny a prohlubovány. V rozpracování integrovaného bloku si pedagog konkretizuje cíle i obsah tak, aby odpovídaly věkovému složení dětí ve třídě, jejich potřebám a daným možnostem.

3. 3. 1 Možnosti zpracování TVP - tématické celky

Téma integrovaného bloku daného ŠVP má pedagog možnost a měl by dále rozvíjet, doplnit dalšími podtématy, činnostmi v TVP. Plánuje si tím způsob realizace včetně postupů, forem, metod a prostředků práce. Takto dává obecnému integrovanému celku konkrétnější podobu tak, aby představoval zcela originální nabídku. Zpracováním a konkretizací vznikají třídní bloky.

Zde již můžeme hovořit o tématickém celku, ve kterém jsou charakterizovány konkrétní cíle (záměry), příp. očekávané výstupy u konkrétních dětí a konkrétní činnosti, jenž k těmto záměrům povedou. Tématické celky by měly být dostatečně široké a komplexní, aby zasahovaly celou osobnost dítěte (v RVP danou ve všech pěti oblastech). Měly by být obsahově pestré a bohaté, aby dítě mělo možnost výběru a motivace. Díky dostatečně široké nabídce a možnosti výběru zajišťujeme dítěti možnost postupovat podle vlastních individuálních možností, potřeb a předpokladů.

Zároveň bychom neměli zapomenout na to, jak budeme evaluovat funkčnost našeho plánu. Lze rozpracovat konkrétní situace či cíle, které budeme sledovat a posun v daném vzdělávání (Smolíková, K., 2006b).

V této práci se zabýváme příběhem či pohádkou a jejím využitím při předškolním vzdělávání. Jaké hodnoty nám tedy přinášejí příběhy ze života dětí či zvířátek?

Často nám přinášejí kromě poučení (bajky) i zábavné vyprávění o zvířatech, jimž jsou přisuzovány lidské vlastnosti (chytrá liška či hloupý osel apod.). Příběhy ze života lidí - novelistické pohádky či příběhy, jenž vycházejí z každodenního života, ukazují dítěti cestu, napovídají mu, jak může řešit některé situace, jak si může poradit s některými prožitky, nadějemi i emocemi. Seznamují ho nenásilnou formou s okolním světem, ve kterém žije. Hodnoty, které nám příběhy přinášejí jsou v moci jejich autora a proto je třeba, aby se učitelka dobře vyznala v literatuře pro děti a uměla najít správný příběh pro určitou skupinu dětí. Je velkým přínosem, pokud si umí vymýšlet příběhy na míru určité situaci či problému.

S pohádkou je to jinak. V pohádkovém příběhu se dítě dozvídá, že na něho čekají různé nástrahy, kterým může podlehnout, což ponese nějaký neblahý důsledek, nebo

jím odolá a stane se tak hodnotnějším, krásnějším, bohatším či milovanějším aj. Nástrahy obvykle přicházejí ve triádách (třikrát ťukaly Jezinky, než jim Smolíček otevřel, třikrát varovala Ježibaba Jeníčka a Mařenku atd.). Dítě je tak informováno o tom, že se vyplatí vytrvat a nepodlehnout nástrahám, které život přináší. Že je dobré nenechat se zlákat ani opakovanou lákavou nabídkou, protože po ní obvykle přijde velmi nepříjemný důsledek.

Dítě má možnost ztotožnění se s absolutním dobrem (statečným princem, hodnou Popelkou apod.), a tím si prožít určitou pohádkovou jistotu, že dobro bude oceněno a zlo potrestáno a dozvědět se, že stojí za to, přidat se na stranu dobra i navzdory překážkám, které bude muset v pohádce či v životě překonat.

Pohádka má daná, staletími osvědčená pravidla a poselství. Poselství, které nám pohádky nabízejí (Svobodová E., 2007c):

1. Vyplatí se být dobrým, protože dobro vždy zvítězí nad zlem a dobrý člověk je ostatními uctíván, milován, jeho dobrota se mu vrátí.
2. V cestě za dobrem je nutné překonávat nástrahy (mnohdy i opakovaně) a vyplatí se jím nepodlehnout, protože jen tak můžeme dosáhnout štěstí. Kdo nástrahám podlehně, ponese nepříjemné důsledky.
3. Jednou přijde čas, kdy bude nutné vydat se do světa a najít si tam své štěstí.
4. Je-li člověk jako malý hloupý a bezmocný, až vyroste, může se stát krásným, silným a chytrým.
5. Každé dítě si v pohádkách může najít svůj vzor, který mu určitém životním období pomůže vyrovnat se s problémem, který právě prožívá. A zkušená učitelka by měla umět najít pohádky, které jí pomohou předložit dětem právě ty vzory, které jsou pro ně v konkrétním období a v konkrétních situacích nejdůležitější.

Je patrné, jak moc nám při vzdělávání (a nejen tom předškolním) mohou pohádky a příběhy pomoci. Z tohoto důvodu by učitelka měla vždy znát dostatečnou zásobu pohádek, aby mohla ve vhodné situaci vybrat vhodný materiál. Pohádka by měla

být vždy volená vzhledem k věku a zájmu dětí. Učitelka by měla při práci s pohádkou více využívat evokaci než motivaci. Učitelka pracující s pohádkou či příběhem se snaží o zpětnou informaci od dětí, zjišťuje, zda pochopily filosofii pohádky.

3. 3. 2 Formy práce s textem

Při práci s pohádkou či textem jako takovým se učitelce nabízí různé formy práce. Ty pak nabízejí své klady a na straně druhé i svá rizika:

1. **Vyprávění** je styl, kdy učitelka vypráví pohádku na základě znalosti předlohy a děti se více či méně zapojují do vyprávění. Volí jednodušší prostředky, jenž jsou blízké dětem, reaguje na jejich zájem a udržuje osobní kontakt s dětmi. Zapojuje je do vyprávění otázkami, úkoly a dalšími prostředky. Při vyprávění může použít obrázky, loutky či jiné pomůcky a zařadit tak dramatické prvky.

Při vyprávění bychom si měli dát pozor na to, abychom nekomolili text a zachovali dějovou linii. Neměli bychom se bát pracovat s hlasem, užívat napětí (pauzu). To předpokládá dobrou znalost textu. Neměli bychom zapomínat ani na zákonitost pohádky (příběhu), kdy dobro vítězí nad zlem.

Výhodou vyprávění je, že i děti mohou být aktivní a lze jej využít prakticky kdykoliv a kdekoliv (při volné hře, řízené činnosti, cestě autobusem na školní výlet apod.).

2. Určitou obdobou vyprávění je **čtení textu**. Učitelka čte dětem literární text, děti ovšem pasivně poslouchají. Text by měla učitelka vybírat text dle zájmu dětí a reagovat na to, co děti při poslechu prožívají. Při čtení lze aktivizovat děti otázkami, úkoly či dotazy a tím dochází k tzv. aktivnímu čtení. Děti se tak nestávají pouze pasivními posluchači. Jako při vyprávění by učitelka neměla zapomínat na intonaci a práci s hlasem. Tímto zajišťuje osobní kontakt s dětmi. Při práci s knihou může učitelka využívat ilustrace knih.

Při čtení textu bychom si měli dát pozor na to, aby každé dítě mělo pocit,

že učitelka čte právě jemu. Opět je kladen důraz na hlas, jeho zřetelnost, vyvarovat bychom se měli monotónnosti. Dětem předškolního věku nepředkládáme příliš složité texty. Během čtení má učitelka možnost si ověřovat, zda děti textu rozumí a případně četbu zastavit a text vysvětlit.

Výhodu této metody můžeme spatřovat v tom, že se učitelka nemusí text učit, při práci s ním může využívat ilustrace v knize. Při práci s knihou vytváříme vztah k literatuře a rozvíjet touhu po čtení.

3. Sledováním pohádek v **televizi, videu, CD či DVD** je dítě postaveno do role pasivního posluchače. Pokud dojde k interakci z jeho strany, zůstává bez odezvy. Chybí zde osobní kontakt. Nerozvíjí se tím řeč tak jako u čtené či vyprávěné prózy. Pohádky pasivně sledované neprovokují ani představivost dítěte či jeho fantazii, mají neblahý vliv na schopnost koncentrace a soustředění. Výhodou této metody může být určitý hlasový odpočinek učitelky.

Měli bychom si ale dát pozor na délku a výběr pořadu, který dítě sleduje. Tuto metodu v mateřské škole moc nevyužíváme. Po sledování následuje reflexe a zpětná vazba.

4. Dramatické zpracování textu je daleko vhodnější formou práce s textem. V předškolní výchově lze využít **narativní pantomimu**, kdy učitelka vypravuje a děti zobrazují, napodobují a hrají. Vyprávění by mělo umožňovat aktivitu hráčům. Klasická **pantomima** je hra, kde je děj vyjádřen beze slov, mimickými prostředky.

V předškolní výchově je velice vhodná k pantomimizaci osob i zvířat. Další formou dramatického zpracování textu je **dramatizace** jako taková. Při hře se děti vžívají do rolí, hrají samy za sebe, ale i v roli. Hra v roli je pro dítě přirozenou aktivitou, ale role navozená učitelkou je trochu jiná. Dítě ji přijímá, může se do ní ponořit a doopravdy prožít navozenou situaci. Ventiluje tak i své vlastní problémy. Měli bychom si ovšem dát pozor na to, kdy dítě roli nechce přijmout, ztotožnit se s ní. V tomto případě dítě do činnosti nenutíme.

5. **Divadlo** bychom vlastně mohli charakterizovat jako určitou formu dramatické hry. V divadle mohou být děti diváky a může zde docházet k interakci s herci (záleží na představení a možnostech), ale děti mohou divadlo také samy hrát. Ať již loutkové či normální. I zde platí, že dítě má možnost ztotožnění se s rolí. Jsou zde herci a diváci. Improvizace je oproti výše jmenovaným forma práce, která není předem připravená, reaguje na potřeby dítěte a momentální situaci. Nevýhodou této činnosti je to, že si učitelka nemůže připravit činnosti a na promyšlení postupu práce nemá dostatek času. Na straně druhé by každá učitelka měla do určité míry umět improvizovat a reagovat tak na podněty od dětí a jejich potřeby.

6. **Strukturované drama** je také ve zjednodušené podobě zastoupeno při výchově v mateřských školách. Ve své podstatě znamená výuku prostřednictvím zážitku. Není však určeno divákům. Je sice podobné dramatu, vychází z příběhu, literárního textu či daného problému. Skládá se z jednotlivých kroků či částí, které na sebe navazují. Jeho hlavním úkolem je umožňovat získávání zážitku „nanečisto“. Učitelka by měla reagovat na podněty dětí, měla by jim umožnit odklonit se od tématu i činností a dovolit jim pohybovat se v časoprostoru, který jim vyhovuje.

3. 3. 3 Metody práce v předškolním vzdělávání

Metody (neboli cesty k naplňování cílů) v předškolním vzdělávání dělíme do tří kategorií (Svobodová, E., 2007a):

1. metody k naplňování obecných cílů (rámcových cílů)
2. metody zaměřené k naplňování dílčích cílů (cílů, dovedností, vědomostí, postojů či schopností na obecné úrovni)
3. metody zaměřené k naplňování konkrétních záměrů učitelky (konkrétní dovednosti, vědomosti, postoje či schopnosti)

ad 1) Vycházíme-li z předpokladu, že rámcové cíle jsou naplňovány v průběhu celého dne, pak metodami k naplňování obecných cílů bude vše, co se v mateřské škole děje (komunikace a interakce mezi dětmi, dětmi a zaměstnanci školy, činnosti v MŠ a jejich organizace a veškeré podmínky, vytvářené v MŠ).

ad 2) Metody k naplňování dílčích cílů můžeme dále charakterizovat a dělit, jak uvádí E. Svobodová (2007) ve své publikaci:

a) Metody založené na prožitku – prožívání dítěte předškolního věku je intenzivnější, hlubší a je zdrojem vzpomínek pro celý život. Prožitky nelze plánovat, ale pouze odhadovat. K tomu nám může pomoci vlastní zkušenost. Prožitky mohou být pozitivní i negativní. Co je pro jedno dítě radostné, nádherné a příjemné, může být pro druhého stresující záležitost. Pokud si dítě situaci „prožije samo“ je pro něj zážitek daleko silnější, než když o situaci slyší pouze vyprávět. Jako příklad si můžeme uvést pohádku Kuřátko a obilí. Jak se asi cítilo kuřátko mezi klasy? Dětem můžeme poskytnout prostor, aby si samo tuto situaci vyzkoušelo. Stojící děti vytvoří lán obilí a kuřátko (dítě sedící na bobečku) si sedne mezi klasy. Vyzkoušení je na dobrovolnosti dítěte. Také si můžeme povídat o tom, jak se kuřátko mezi klasy cítí.

b) Metody založené na vzoru – pro malé dítě je lidský svět něčím novým, do čeho přichází a čemu nerozumí. Jeho nejbližším průvodcem jsou rodiče, v mateřské škole učitelka. Dítě nezná zákonitosti a ani pravidla společnosti. Do svého života je odkázáno na průvodce. Ten se mu stává vzorem a příkladem. To bychom měli mít na paměti a uvědomovat si, že vzorem se stáváme během celého dne, kdy jsme v kontaktu s dětmi. Příkladem může být učitelka i tehdy, pokud dětem předčítá pohádku či si s nimi vypráví, diskutuje, zodpovídá jejich dotazy, evokuje je k další činnosti a staví na zájmu dětí.

c) Metody založené na hře – hra je pro dítě činností přirozenou. Dítěti by měl být dán dostatek prostoru a času pro volnou hru, případně mu poskytnut příklad a pomoc k tomu, aby se naučilo hrát si. Při hře řízené se dítě samostatně rozhoduje, zda se hry zúčastní či ne. Nejčastěji jsou ve volné hře zastoupeny hry na principu nápodoby (hry

na něco). I do těchto her může učitelka vstoupit, pokud jí to děti dovolí. Ať je to už v roli iniciátora, vedoucího hry, hráče či facilitátora (Svobodová, E., 2007b).

d) Metody založené na pohybu – děti mají zvýšenou potřebu pohybu, nevydrží se dlouho soustředit na klidové činnosti. Dítě předškolního věku bychom neměli omezovat v pohybu, naopak mu poskytujeme dostatek prostoru pro volný a spontánní pohyb. Dětem můžeme nabízet pohybové činnosti a hry, využíváme zaměření tématického celku. Při pohádce Budka například zařadíme hry Zajíček v své jamce, Na kočku a na myš, Chodí medvěd po zahradě, Dělejte to jako já a další.

e) Metody založené na manipulaci a experimentu – jelikož je myšlení dítěte konkrétní, potřebuje ke svému rozvoji manipulovat s předměty a materiály, zkoumat, objevovat a experimentovat. I tady je třeba dát dítěti dostatek příležitosti. Tyto metody lze evokovat příběhem P. Šruta Vynálezce nového roku nebo pohádkami o čarodějích a kouzelnících.

f) Metody založené na komunikaci – dítě se učí používat jazyk a řeč jako nástroj komunikace (verbální i neverbální). Učitelka je i tady pro dítě velkým vzorem. Neměla by proto zapomínat v mluvené řeči na srozumitelnost a správnost řeči. Pohádka V. Janíčkové O koťátku, které zapomnělo mňoukat nás evokuje k činnostem, které nám ukáží jaké je to, když neumíme mluvit určitou řečí, či nemůžeme mluvit vůbec. Ze své praxe si vybavuji situaci, jenž vznikla spontánně a z reakcí dětí. Děti zajímalo, jaké to je, když někdo neslyší. Rozebíraly situaci a hovořili o neslyšícím člověku, diskutovaly o tom, co slyší a co ne. Během rozhovoru jsem přijala roli neslyšícího. Následovaly situace, kdy děti zjišťovaly, zda opravdu neslyším. Když nezabralo ani hlasité mluvení, přijaly situaci jako fakt. Netrvalo dlouho a děti přišly na to, že nereagují na jejich hlas, že je nutné přidat dotek a zaměřit se na oční kontakt. Můj hlas byl v pořádku, a tak jsem kladně hodnotila každou situaci, kdy se jim podařilo navázat kontakt. Např: „Aha, Dája mně chce něco říci.“ Nebo, když mi ukazovaly pantomimou jídlo: „Aha, asi se ptáte, jestli mám hlad.“ Děti už pak jen ukazovaly, zda se to týká jich nebo mě. Hodnotnou zpětnou vazbou pro mě bylo, když se mnou Dája komunikoval na takové úrovni, že

za mladší dívku projevil přání „učesat copánky“. Velkou radostí pro mě bylo, že to nevzdaly hned po prvním či dalším mém nepochopení, ale setrvaly v činnosti tak dlouho, dokud jsme se nedomluvili. Pak došlo k návratu sluchu (od slabého až po bezproblémové slyšení). Situaci jsme nakonec probírali společně a povídali si o tom, jaké to je komunikovat s neslyšícím. Děti si měly možnost vyzkoušet (zacpáním uší) jaké je to neslyšet či mít zbytky sluchu.

g) Metody založené na tvoření – děti by měly mít dostatek různých materiálů ke tvoření a zajištěnou jeho dostupnost. Je pro ně důležitý nejenom výsledek, ale i samotný proces tvoření. Mám-li vzít již výše zmíněný příběh Budka, děti si mohou vytvořit domečky z papíru, stavebnic, dřívěk, klacíků, krabiček apod.

h) Metody založené na fantazii a magičnu – dítě se pohybuje v magickém světě, jeho fantazie mnohdy nezná mezí a hranic. Ne vždy dokáže odlišit realitu a fikci. Neměli bychom zesměšňovat nápady dítěte, ale respektovat jeho názory a sdělení, pokud nejsou nebezpečné. Dítě by mělo dostat prostor a prostředky. Můžeme zde zařadit a podněcovat vymýšlení příběhů či pohádek. Využití metody otevřeného konce či pouze daného začátku. Dál již děti pokračují samy, případně s pomocí učitelky.

i) Metody založené na myšlenkových operacích – dítě rádo řeší hádanky, zkoumá souvislosti a děje, jenž se vyskytují v jeho okolním světě. Zkoumá funkčnost věcí, strojů, vymýšlí je, tvoří a zkouší. Co se stane, když chceme do menší krabičky dát věc větší? Co se stane s budkou, když se tam chce vejít veliký medvěd? Co by se stalo, kdyby... Šlo by to udělat nějak jinak?

ad 3) Metody směřující k naplňování konkrétních záměrů učitelky

Do kategorie těchto metod řadíme konkrétní postupy a činnosti.

3. 3. 4 Integrované vzdělávání

Integrované vzdělávání charakterizováno jako „přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol. Cílem je poskytnout i žákům s těžkými a trvalými zdravotními postiženími

společnou zkušenost s jejich zdravými vrstevníky, a přitom respektovat jejich specifické potřeby.“ (Průcha, J., 2003, str. 87).

V České republice je integrované vzdělávání uskutečňováno ve speciálních třídách pro žáky se speciálně vzdělávacími potřebami, ale také formou integrací žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do třídy zdravých žáků. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami získávají možnost zařazení do společnosti zdravých vrstevníků, kterým tato zkušenost také mnohé přináší. Na rozdíl od let dřívějších, kdy tyto dvě skupiny vrstevníků byly oddělovány a vzdělávány odděleně, přináší jim nyní oběma cennou zkušenost. Poskytuje nám prostor pro prosociální chování.

Pro tuto práci užijeme definici z RVP, kde je integrované vzdělávání definováno jako *„model pedagogického procesu založený na integrovaném způsobu výuky, který slučuje poznatky z více oborů, propojuje je s praktickými zkušenostmi a produktivními činnostmi, využívá metod prožitkového učení, uplatňuje kooperativní učení a tématické učení, spočívá ve vytváření vzdělávací nabídky v podobě integrovaných bloků. Tento přístup umožňuje dítěti vnímat svět v jeho přirozených souvislostech a získávat globálnější, srozumitelnější a reálnější pohled na svět a aktivní postoj k němu.“* (Smolíková, K., 2006c, str. 46).

II. Praktická část

4. Práce s příběhy v mateřské škole v pojetí dramatické výchovy

Při zpracovávání ŠVP a TVP jsme již hovořili o možnosti zpracování do tématických celků. Tématické celky lze chápat jako ucelené součásti učiva, jenž jsou rozvedeny do nabídky činností. Tyto činnosti by měly být propojeny tématem, jenž je dětem blízké a srozumitelné.

Zpracování tématického celku může být i pohádka, příběh. Pro příklad uvádíme dvě možnosti zpracování tématického celku.

4. 1 Příklad zpracování tématického celku na základě příběhu

Projekt: O holčičce a její zahrádce

Motivací pro zpracování tohoto projektu je smyšlený příběh o malé holčičce, která měla svoji malou zahrádku. Dětem je nabídnuta možnost blíže se seznámit s některými druhy zeleniny, jejím pěstováním a podmínkami pro růst. Příběh je rozložen do několika částí, které nám poskytují možnost pozastavení se u některých témat podrobněji a tím dát dětem prostor pro získání nových poznatků. Ty volně propojují děj příběhu. Části odpovídají přibližně jednotlivým dnům v MŠ, ale podle potřeby máme možnost se u některé aktivity pozastavit, věnovat se jí déle nebo ji naopak vypustit. Jednotlivé bloky (části) jsou rozděleny na hlavní a doplňkové činnosti. Ty nám umožňují využití pracovních listů, písni, her a dalších aktivit.

Věková skupina: 3-7 let

Cíl/záměr projektu: cílem našeho projektu je přiblížit dětem některé druhy zeleniny. Dětem bude umožněno připravit si jídlo (zeleninový salát), současně je povedeme k posilování vztahu k přírodě. Dětem bude také dán prostor k vytvoření své vlastní minizahrádky v květníčku. Závěr příběhu je věnován rozvoji prosociálního chování.

Realizace projektu:

Každý den začínáme přivítáním a pozdravením. Do kruhu svoláváme popěvkem

Hej hola, hej hola, pojd'te všichni do kola.

-3x opakujeme, kdo chce má možnost se přidat. Místo slova „všichni“, lze nahradit konkrétním jménem „pojd' Michalko“

Následují pozdravy, které střídáme. Některá jsou naše, jiná převzatá. Např:

Dobrý den, dobrý den, popřejem si hezký den.

- jsme tady všichni? Ne? Pak děti

Posíláme pozdravení, každému, kdo tady není.

jmenují toho, kdo s námi dnes není a buď mu zamáváme či pošleme pusu po větru směrem, který bydlí.

Jiné pozdravení jako motivace k příběhu:

Endele, bendele, tak i tak,

-chůze v kruhu, na slova *tak* jdeme

tááák i tááák i tááák i tááák

jedním směrem a na slova *i tak* směr

Budeme si spolu hrát

změníme

Nebo:

Dobrý den přeji všem, vyprávět jsem přišla sem.

Koho můj příběh zajímá, ať teď dobře poslouchá.

Pohodlně se usad'te a ouška svá nastražte.

Lze dodat:

Příběh začíná...

1.část

Hned na začátku děti seznámíme s celým příběhem, který si přečteme v kroužku. Děti mají možnost se pohodlně usadit či si lehnout. Pozor, příběh už začíná:

Příběh o holčičce, která měla svoji zahrádku.

Žila, byla v jedné malé vesničce jedna holčička, která se jmenovala Janička. Žila v krásném a malém domečku se svou maminkou a tatínkem. Neměla ani sestřičku ani brášku. Byla „jedináček“. Nebyla ale úplně sama. V sousedství měla kamarádky, které s ní chodily do školky.

U domečku byla zahrada a na ní si Janička často hrála. V části té velké zahrady měla její maminka místo, kde pěstovala zeleninu a bylinky. Janička mamince často pomáhala. Protože tam pracovala ráda, napadlo je, že by mohla mít svoji vlastní zahrádku. Tatínek zryl půdu a maminka ji připravila, aby tam Janička mohla zasít to, co má ráda. Museli půdu ještě okopat a vyplít. To znamená vybrat všechny plevel, který by nedovolil růst zelenině. Když měli hotovo, Janička se nemohla rozhodnout, co si na svou zahrádku všechno zasadí. Nebyla tak velká, aby se tam vešlo všechno, co pěstovala její maminka. Nakonec se rozhodla pro ředkvičky, salát, kedlubny, mrkev, okurky a rajčátka. Všechnu tuhle zeleninu jedla moc ráda. Maminka ji skoro denně připravovala ke svačině, snídani i večeři. Janička pila ráda i bylinkové čaje, které její maminka také vařila. Zasela na svou zahrádku i řeřichu. Měla ji ráda v salátu, ale i jen tak s chlebem, namazaným máslem.

Teď už zbývalo Janičce jenom čekat. Myslíte, že je to tak? Máte pravdu, není. Janička chodila na zahrádku pravidelně a starala se, aby rostliny mohly růst. Bylo třeba pravidelně vytrhávat plevel, který roste rychleji a zeleninu by udusil. Také bylo potřeba rostlinám dávat pít, pravidelně je zalévat, aby na sluníčku neuschly. Trvalo to několik dní a rostliny začaly růst. Začala klíčit řeřicha a sazeničky ředkviček, salátu i kedluben nabíraly na síle. Sílu nabíral i plevel. Začal nebezpečně rychle růst a málem už přerostl ředkvičky. Janička neměla čas chodit za kamarádkami ven, protože její zahrádka teď vyžadovala hodně práce. Začínala mít strach, že plevel všechno přeroste. Ve školce si jí všimla Evička a ptala se, proč je tak smutná. A proč už si k nim nechodí každé odpoledne hrát jako dřív. Janička jí vyprávěla o své zahrádce a obavách, které má

o svou zeleninu.

Odpoledne, když přišla ze školky, šla zase ke svému záhonku. Sedla si a začala přebírat rostlinky. Teď už rozeznala, co je plevel a co její sazeničky. Vyrostly natolik, že bylo snadné je rozeznat od plevele. Ten se ale jen tak nedal a stále rostl a ubíral rostlinám živiny ze země. Janička plela a plela a najednou zaslechla volání od domu: „Janičko, Jani.“ Odpověděla. Za chvíli tam maminka přivedla Evičku. Přišla proto, aby Janě pomohla zachránit její zeleninu. Pustily se do toho a za chvíli bylo hotovo. Od té doby Evička chodila Janičce pomáhat pravidelně, práce jim tak šla lépe od ruky. Plely a zalévaly, až přišel čas, kdy zelenina dorostla a dozrála. Děvčata mohla sklízet. Úroda byla veliká! A co s ní udělaly? Hádejte. Něco jim maminka připravila hned k svačině, část si Evička odnesla domů a zbytek vzaly pro děti do školky.

Doplňkové činnosti:

- Podle zájmu dětí probíhá diskuse o příběhu, převyprávění, povídání o různých pasážích a vlastních zkušenostech, kdo má rád zeleninku, kdo ne
- Lze zařadit honičku s pravidly „Na plevel“. Honič (plevel) chytá rostliny. Kterou chytí, ta se zastaví. Obměnou může být vysvobozovací honička, kdy se sluníčko dotkne rostlinky a tím ji dodá sílu a vrací ji do hry.
- Píseň Čížečku, čížečku a její pohybové vyjádření
- Jako doplňkové činnosti jsou nabídnuté pracovní listy tématicky zaměřené k příběhu.

2. část

Opakujeme s dětmi pohádku po částech. Vyprávíme 1. část pohádky o chaloupce, ve které Janička bydlela. Byl to velký x malý dům, nízký x vysoký, široký x úzký, vypadal jako... (panelák, rodinný dům => vysvětlíme pojmy) a doplňujeme ho pohyby (napodobováním).

Doplňkové činnosti:

- stavba domů ze stavebnic, krabic, dek apod. (možnost postavení města či vesnice)
- výroba modelu domu
- malování domu
- návrh plánu bytu

3. část

Janička bydlela se svou maminkou a tatínkem.

Tatínek byl vysoký, větší než maminka. Byl hodný, pracovitý... A jaký ještě?

A jaká byla maminka? Povídáme si o lidských vlastnostech.

Tatínek chodil do práce rázně a rychle, na vycházku pomalu až loudavě. Někdy šel ve dvojici s maminkou, někdy šli ve trojici i s Janičkou. Měli se rádi, tak se drželi za ruce. Janička byla na vycházce šťastná, a proto si radostně poskakovala. Když byli unavení, mohli si sednout a odpočinout, mohli ... Vyjadřujeme pohybem.

Někdy se stalo, že se na čele maminky nebo tatínka objevily vrásky (byli smutní apod). Využijeme námět do komunitního kruhu.

Copak se asi mohlo stát?

Co mně dělá na čele vrásky?

Co dělám, když jsem smutný ...

Doplňkové činnosti:

- prosociální hra Nebud' smutný (nebo také Rozesměj kamaráda)

4. část

Janička chodila často pomáhat mamince na zahradu. Na zahradě rostly ovocné stromy (rovné, křivé, košaté, nízké i vysoké...jaké ještě mohly být?) – doplňujeme pohybovou přípravou.

A na té zahradě byla zahrádka, na které maminka pěstovala zeleninu a bylinky. Co tam ještě maminka mohla pěstovat? Máte zahrádku doma? A pokud ano, co na ní pěstujeme my? Rozdělování druhů – ovoce x zelenina.

Písnička Šel zahradník do zahrady (vytleskávání rytmu, doprovázení pohybem, mimika).

Doplňkové činnosti:

- sbírání materiálu v prostoru, třídění dle určitých prvků
- pracovní listy (omalovánky, bludiště, přiřazování apod.)

5. část

Janička zasadila sazeničky, které vyrostly ze semínek. Opět doprovázíme text pohybem. Co jsme museli udělat, aby semínka mohla růst? Říkáme si o podmínkách, které potřebují rostliny k životu.

Doplňkové činnosti:

- vzduch - foukání, dýchání
- voda - déšť, klepání (tiché, tenké, silnější až nejsilnější, bouřka) – hra na tělo
- hry s vodou, přelévání, zkoumání, co plave a proč
- setí semínek řeřichy, zalévání a pozorování (pro lepší možnost pozorování nasetí části semínek na vlhkou vatu) => každé dítě si zaseje semínka do svého květníčku. Co můžeme ještě pěstovat v květníčku?
- pracovní listy
- navlékání dřevěných korálků – sbírání semínek (třídění podle barvy, tvaru apod.)
- výroba kytičky z barevného papíru, látky apod.

6. část

Rostliny potřebují ke svému životu ... (doplníme)

=> A co potřebují k životu lidé? Co škodí rostlinkám? A co lidem? Povídáme si s dětmi.

- Pohybová hra: Sluníčko, které semínka probudí - děti sedí zabalené do klubíčka = semínka a čekají až je sluníčko pošimrá na zádech. Po probuzení se začnou protahovat.
- Téma do komunitního kruhu: Jakpak ses vyspala rostlinko? Jak ti bylo, když tě sluníčko probudilo?

Co jsi uviděla, rostlinko, když tě sluníčko probudilo?

Doplňkové činnosti:

- pracovní listy
- malování sluníčka nebo toho, co rostlinka uviděla
- modelování

7. část

Co Janička pěstovala na svoji zahrádce? A co by tam ještě mohla pěstovat?

Téma do komunitního kruhu: Chtěl bych, aby na mé zahrádce rostlo...

- Janičce dělал starosti plevel – vytlačoval její rostliny. Hra s pravidly Na plevel a rostlinky (přetlačovaná na vymezeném prostoru)
- Plevel sice nemáme rádi, ale je to také rostlinka, je to něco, co nám roste tam, kde nechceme. Dalo by se s tím něco udělat? Kde by mohl plevel růst, nacházení možnosti pro místo plevelu. Můžeme si povídat o kompostování, o dalším využití nově vzniklé půdy

Doplňkové činnosti:

- pracovní listy
- výroba kytičky z barevného papíru, látky apod.

- modelování zeleniny z plastelíny nebo z tvrdnoucí hmoty, kterou můžeme následně obarvit barvami
- založení kompostu na zahradě MŠ

8. část

Sazeničky rostly a rostly, až vyrostly (opět prostor pro pohybové vyjádření). Janičce chodila pomoci na zahrádku její kamarádka. Jakže se to jmenovala? Evička. Dívky se spolu postaraly o zahrádku – plely ji, zalévaly a protože byly na práci dvě, měly brzy hotovo. A zbyl jim čas na hraní. Co děvčata dělala? Vyjadřujeme pohybem, jak si hrají, házejí míčem, tancují, běhají apod. (Prostor pro nápady dětí).

Doplňkové činnosti:

- tanečky ve dvojicích
- pohybové hry
- malování a vyrábění
- chodily na procházky (za ruku ve dvojicích, za sebou přes úzkou lávku apod.)
- radování se => Téma do komunitního kruhu: Radování je...? Mám radost, když.... (vyjadřování emocí)
- omalování obrázku pro kamaráda, který si děti pak vzájemně předají

9. část

A nastal čas sklizně. Evička přišla Janičce pomoci. Děvčata spolu sklízela úrodu. Do košíčků sbírala kedlubny, zelí, ředkvičky a další zeleninu. Děti si předávají v kroužku košík. Sbírají do něj různé věci, které najdou ve třídě. Přitom popisují, co v košíku už je a co do něj dávají.

Učitelka má pro děti připravený ještě jeden košík, ve kterém jsou různé druhy zeleniny (salát, ředkvičky, okurka, mrkev apod.). Košík je přikrytý látkou, aby do něj nebylo vidět. Děti za pomoci hmatu zkouší hádat, co v košíku je.

Nakonec se přesvědčíme, zda jsme měli pravdu a vyjmenovaly vše, co tam bylo. Povíme si něco o konkrétní zelenině (barvy, tvary, povrch apod).

Nakonec evokujeme otázkou u dětí nápady, jak zeleninu využíváme.

Ze všech možností („Ano, to bychom také mohli udělat“) nakonec vybereme přípravu opravdového zeleninového salátu. Při výrobě mohou děti jednotlivé kousky zeleniny ochutnat a zjistit tak její chuť, přivonět a zjistit vůni apod. Nezapomeneme na zásady hygieny.

Je důležité umět reagovat na podněty a projevy dětí, protože oni jsou hlavními aktéry příběhů v naší školce. Je dobré, aby učitelka měla v zásobě dostatek her i nápadů, kterými může splňovat potřeby dětí. Nakonec si můžeme zopakovat, co všechno jsme se dozvěděli z příběhu a tím vzniká proces evaluace.

4. 2 Příklad zpracování tématického celku na základě pohádky

Projekt: Boudo, budko

Motivací pro zpracování tohoto projektu je lidová pohádka A. Janíčkové Budka, kterou jsem si trochu upravila. Projekt je složen z jednotlivých tématických celků, jenž jsou propojeny motivací celé pohádky. Je přizpůsoben smíšené věkové skupině. Vzhledem k pohádce zde děti dostávají prostor pro spolupráci a rozvoj sociálního chování, empatie. Upravený konec této pohádky dává příležitost k vytvoření něčeho společného, významného a možnost udělat něco nejen pro sebe, ale i ty ostatní.

Věková skupina: 3-7 let

Cíl/záměr projektu: cílem našeho projektu je společně si s dětmi přiblížit některé druhy zvířat a jejich charakteristické vlastnosti, zároveň se budeme snažit přiblížit dětem prostředí, ve kterém se zvířátka pohybují a žijí, díky vlastnímu prožitku děti získají možnost vcítění se do role (empatie), prožitku ze situace.

Realizace projektu:

Každý den začínáme přivítáním a pozdravením. Do kruhu svoláváme popěvkem

Hej hola, hej hola, pojd'te všichni do kola.

-3x opakujeme, kdo chce má
možnost se přidat. Místo slova
„všichni“, lze nahradit „Michalko“

Následují pozdravy, které střídáme. Některá jsou naše, jiná převzatá. Např:

Dobrý den, dobrý den, popřejem si hezký den.

- jsme tady všichni? Ne? Pak děti

Posíláme pozdravení, každému, kdo tady není.

jmenují toho, kdo s námi dnes není.

Buď mu zamáváme či pošleme pusu
po větru směrem, který bydlí.

Jiné pozdravení jako motivace k příběhu:

Endele, bendele, tak i tak,

- chůze v kruhu, na slova *tak* jdeme

a tááák i tááák i tááák i tak

jedním směrem a na slova *i tak* směr

Budeme si spolu hrát.

měníme

1.část

Budeme si hrát, ale na co? Na co si hrajete rádi? Děti v komunitním kruhu při podávání kamínku sdělují ostatním, na co si rádi hrají. Zařadíme některou z her, které byly nejčastěji jmenovány. V zásobě mám pro jistotu některé hry připravené jako např. Na kočku a na myš, Chodí medvěd po zahradě, Zajíček v své jamce apod.

Po pohybových činnostech se opět s dětmi usadíme v kruhu. Pomoci k tomu nám může říkadlo, při němž učitelka chodí po třídě a tzv. „sbírá“ dětičky:

Hledám všechny dětičky, holčičky i chlapečky.

Může to být chlapeček, jmenuje se

Hledám všechny dětičky, holčičky i chlapečky

může to být holčička, jmenuje se

Spolu s dětmi pak tvoří hada a pokračují s opakováním říkadla, dokud hada netvoří všechny děti (Důležité je, aby se zapojily ty děti, které se chtějí zúčastnit. Děti mají právo odmítnout účast).

*Ted' se spolu zatočíme,
kroužek spolu vytvoříme.
Točíme se doleva, točíme se doprava,
je tu dobrá nálada (lze 2-3 x zopakovat).
Ted' už jsme se zatočili,
na zadeček posadili.*

Učitelka si nasadí klobouk, čímž se dostává do role pohádkového dědečka. Ten dětem vypráví o tom, jak jim chtěl povědět jednu pohádku, ale někam se mu zatoulala kniha pohádek a on si teď nemůže vzpomenout, která že to pohádka byla. Poslechne si rady dětí, které mu říkají názvy pohádek. Učitelka si zmapuje oblíbenost pohádek ve třídě a tím získá inspiraci pro další práci.

2.část

Dědeček si vzpomene, že si do pytle dal nějaké věci (figurky zvířátek, domeček, obrázky apod.), aby nezapomněl název pohádky. Následně lze zařadit hmatavku. Děti hádají, co je v pytli. Společně se na věci z pytle podívají. „Zkusíme si vzpomenout, která pohádka vypráví o...(učitelka případně pojmenuje zvířátka, která mají děti před sebou)“. Společně dojdou k názvu pohádky Budka.

V poli stála budka. Byla vysoká x nízká, široká x úzká (doprovázíme pohyby), ale mohla být také křivá nebo rovná. Mohla být postavená z cihel (pak by byla pevná), nebo mohla být z písku nebo mohla být...(uvádíme zde příklady, ale současně necháváme prostor dětem) nebo mohla být stlučená z prken. Mohla mít střechu rovnou nebo špičatou... Která chaloupka je asi nejpevnější?

Pohybová hra Škatulata, škatulata – hledáme svůj domeček. Každé dítě má vytvořený svůj domeček z kruhů položených na zem. Na signál si vyměníme domeček s někým jiným, snaží se navštívit všechny domečky. Při hře nikdo „nevypadává“, jde nám společné sdílení prostoru.

Můžeme si s dětmi vytvořit svůj domeček. Namalovat ho při výtvarných činnostech, vyrobit koláž z barevných papírů, látky nebo kombinace různých materiálů. Máme možnost si ho vyrobit také z papírových krabic nebo postavit ze stavebnic. Záleží jen na individuálním výběru.

3. část

Jednou se však ozvalo: *Cupity dupity, cupy cup,*
 přiběhla myška šedý chlup.

Myška je..... (hebká, chlupatá, šedá, ...), běhá rychle x pomalu, drobné krůčky. Má ráda ... => čím se myška živí. A tahle myška se jmenovala Hrabalka. „O čem vypovídají naše jména?“, „Odkud asi přiběhla myška?“ (Opět prostor pro děti a rozvoj fantazie). Zařadíme pohybovou Na kočku a na myš. Po ní si můžeme popovídat o vztazích mezi kočkou a myší. Možno zařadit i grafomotoriku (příloha č. 10. 1) a další pracovní listy (příloha č. 10. 2).

Pokračujeme pohádkou:

Myška přicupitala k domečku, chvílku zvědavě okukovala a nakonec zaklepala na dveře. „Boudo, budko, kdo v tobě bydlí?“ protože se z domečku nic neozvalo, vklouzla dovnitř a v domečku se zabydlela.

4. část

Nějaký čas myška bydlela sama.

Téma do komunitního kruhu. Za pomoci čepičky „myšky“: „Jak ti myško bylo, když jsi byla v domečku sama?“ „Už se ti někdy stalo, že jsi byl doma sám(a)? A jak ti

bylo?“ Myšce bylo také smutno. Jak bychom mohli myšku potěšit? Některé názory dětí realizujeme (např. namalovat obrázek, pohladit ji apod).

Jednou se však zvenku ozvalo:

Hop a skok, hop a skok, skáče žába přes potok.

Vodu mám moc ráda, hledám kamaráda.

Zvuky se blížily k budce. Před budkou zvuky utichly. Chvilku se nic nedělo a pak se ozvalo: „Buchy buch, ťuky ťuk, boudo, budko, kdo v tobě přebývá?“

A z budky se ozvalo: „Já myška Hrabalka.“

Jak to asi myška řekla? Vystrašeně, vesele... Zkusíme si odpověd' – „Já, myška Hrabalka.“ - říci smutně, vesele, ustrašeně, našťavaně apod.

5. část

A povíme si, co bylo dál? Chcete to vědět? A myška se zeptala: „A kdo jsi ty?“ „Já jsem žabka Kuňkalka. Mohla bych tu s tebou bydlet?“ A myška odpověděla že ano. A byly v budce dvě.

Byly dvě. Dva je víc než jeden. Jaké to je mít kamaráda. A co kamarádky spolu v budce dělaly? Radovaly se a tancovaly. Tanečky ve dvojicích s popěvkem „Dělejte to jako já, to je pěkná zábavička, dělejte to jako já, to je pěkná zábava“. Hra na tělo do rytmu.

A tak se radovaly a radovaly a hrály hry a užívaly si radosti.

Činnosti doplníme pracovními listy (příloha č. 10. 3)

6. část

A jednou se ozvalo:

Šel zajíček brázdou, měl kapsičku prázdnou,

Zpívá si tak vesele, hledá někde přátele.

Zvuk se zase přibližoval k budce. Jak bylo myšce teď? A žabičce? Když se ozvalo: „Buchy buch, ťuky ťuk, boudo, budko, kdo v tobě přebývá?“, odpověděly

kamarádky: „Já, myška hrabalka.“ „A já žabka Kuňkalka.“ „A kdo jsi ty?“ „Já jsem zajíček Ušáček a nemám kde bydlet.“ A myšku a žabku napadlo: „Tak pojď bydlet s námi.“ A už byly v chaloupce tři.

První..., druhá..., třetí..... . Kdo je menší, kdo je větší a kdo největší. Tvoříme řady. Radovali se. Radost, ta by asi nikde chybět neměla.

Doplníme opět pracovními listy.

7. část

Málem by zvířátka přeslechla to, co se ozvalo zdálky:

Dupy, dupy u chalupy, dupe ježek bodlinatý.

Ježek došel až k chaloupce a tam se zastavil. Chvilku si ji prohlížel a pak zaťukal. „Buchy buch, ťuky ťuk, boudo budko, kdo v tobě přebývá?“ A z budky se ozvalo: „Já myška...a...a... A kdo jsi ty?“ „Já jsem ježeček Bodlinka a chtěl bych s vámi bydlet.“ Jak se zvířátka rozhodla (možnosti, jak se mohla rozhodnout).

Reakce učitelky na jiná rozhodnutí, než očekávané: „Ano, tak se také mohla rozhodnout, ale v naší pohádce se zvířátka rozhodla, že ježeček Bodlinka bude bydlet s nimi.“ A tak jich už v chaloupce bylo....(děti doplňují). Bydlela tu(děti doplňují a předvádějí zvířátka včetně říkanek). Posloupnost – jak zvířátka do chaloupky přišla.

K této části můžeme připravit pracovní listy i omalovánky (příloha č. 10. 4 a pracovní listy č. 10. 5).

8. část

Ale netrvalo dlouho a okolo chaloupky šla koza.

Já jsem koza rohatá, od přírody chlupatá.

Protože se jí chaloupka líbila, chodila chvilku okolo a pak se rozhodla zaklepat: „ Ťuky ťuk, trky trk, boudo budko kdo v tobě přebývá?“ A z budky se ozvalo: „Já myška... A kdo jsi ty?“ „Já jsem koza Róza. Chaloupka je moc pěkná a chtěla bych tu s vámi bydlet.“ Rozhodnutí je na zvířátkách, v případě záporného lze pokračovat jako s ježkem Bodlinkou. Lze se ale také věnovat více zápornému rozhodnutí a zjistit, proč

se tak zvířátka rozhodla. Je třeba počítat s různými verzemi (např.: Chaloupka je malá => ale v naší pohádce se tam ještě jedno zvířátko vešlo apod.). Je dobré reagovat na názory dětí.

Už víme, že v domečku byla myška (opakování toho, co víme o myšce), žabka (a postupně opakujeme všechna zvířátka, co byla v chaloupce. Přitom je napodobujeme a povídáme si o tom, co o nich víme).

Zvířátkům bylo v chaloupce dobře. Myslíte, že radost tam byla s nimi? Radost je... Byli to kamarádi. Hráli si na honěnou, na babu, tancovali a zpívali. Jakou písničku, že si to v chaloupce zpívali? Myška naučila ostatní písničku s pohybem – „Měl jsem myšku tanečnici“. Zajíček zase zpíval pro kamarády Zajíček v své jamce.

Jako nabídku opět můžeme připravit pracovní listy (příloha č. 10. 6)

9. část

Téma do komunitního kruhu: Co je to kamarádství? Nebo Kdo je to kamarád? Nebo Kamarád je...“

Takhle si zvířátka v chaloupce žila a povídala a jednou se ozval zvenku:

Brum brum brum, velký jsem jak dům.

Ukázka pracovních listů k této část (příloha č. 10. 7).

Hlas byl hluboký (x jaký je vysoký – vyzkoušíme si to). Jakpak asi teď zvířátkům bylo, když se ozvalo: „Buchy buchy, buch buch buch, kdo v tobě budko přebývá?“

Nejprve se neozvalo nic a tak zase: „Buchy buchy, buch buch buch, kdo v tobě budko přebývá?“

A slaboučkým hláskem se ozvalo: „Já myška Hrabalka, já žabka..... A kdo jsi ty?“ „Já jsem medvěd Všechnosněd.“ Jakpak asi teď bylo zvířátkům? A když se ozvalo: „Chtěl bych tu s vámi bydlet.“, dostala zvířátka strach. V téhle chaloupce už totiž

nebylo místečko ani pro kočičku. A vešel by se sem takový veliký medvěd? Ale v téhle naší pohádce se medvěd rozhodl, že bude v chaloupce bydlet. A protože byla malá dvířka, snažil se do chaloupky vlézt komínem. Ale chaloupka byla sbitá z prken a chatrná. A medvěd chaloupku rozbořil. A co se stalo pak.... Děti dokončují příběh.

Pokud se neobjeví verze, ve které medvěd rozboří chaloupku, reaguje učitelka slovy: „Ano, tak by to také mohlo být, ale v téhle pohádce to bylo takhle: Když medvěd rozbořil chaloupku, byl velice smutný. Sedl si do pole a naříkal. Já jsem tak veliký a každý se mě bojí. Ted' jsem vylekal spoustu zvířátek a oni utekli.“

Téma do komunitního kruhu: „Jak ti je medvěde?“

Když tohle zvířátka uslyšela, vrátila se zpátky. A napadlo je... (opět prostor pro děti), napadlo je postavit chaloupku novou. Jaká by ta nová chaloupka měla být? Možnost nakreslení projektu na chaloupku a následně chaloupku postavit z dostupných materiálů. A jak jim všem v téhle chaloupce bylo?

Opět doplníme některými pracovními listy (příloha č. 10. 8) a pomůckou pro grafomotoriku, kterou si děti vyrobily samy (příloha č. 10. 9).

Hodnocení tématického celku

CO se děti naučily ?

- děti mají povědomí o zvířátkách (volně žijících i domácích - koza, kočka) a jejich charakteristických vlastnostech
- při hmatavce děti z daných prvků uhádly název pohádky, i přestože na kartičkách byly obrázky zástupné (místo zajíčka mrkev apod.)
- stavět domečky z různých materiálů dostupných ve třídě i školce - dek, matrací i z molitanové stavebnice (příloha č. 10. 10), a ve svých hrách pokračovaly i při pobytu venku (příloha č. 10. 11)
- vyjadřovat svá přání a umět si prosadit své přání => některá z nich se stala i námětem pro naši další práci (Např.: Hra Na kočku a myš děti evokovala k dalším činnostem - kočka jako zvíře => neplánovaně jsme si pověděli o kočkách, jejich vlastnostech. Děti si vyzkoušely jaké je to pít mléko z misky jako kočka - příloha

č. 10. 12). Ovšem nešlo nám to jako kočkám, protože ony mají daleko hrubší jazyk. Celý den jsme se pak věnovali kočičkám, cvičení a protahování, mazlení a hraní na kočičky. Dorozumívaly jsme se mňoukáním a pantomimou.

Byl dán dětem prostor pro **SAMOSTATNOST**?

- o individuální péči jsme se snažili během celého dne (pracovní listy, pomoc, když ji dítě potřebuje a případně si ji vyžádá)
- i tentokrát se nám osvědčila nabídka doplňkových činností, kterých se děti mohly účastnit dobrovolně a dle svého časového plánu. Většinou tohoto využívaly během volných her ráno, po obědě a odpoledne, než se rozcházely domů.

Doplňkové činnosti zahrnovaly:

- práci s modelínou (modelování jablíček i ošatek pro ježečka, ježečka-zapichování špejlí do plastelíny, otisky do modelíny apod.)
- výroba budky z kartonové krabice (kooperativní činnost) - děti bez problémů spolupracovaly na výrobě budky (příloha č. 10. 13)
- různé pracovní listy včetně omalovánek, většinou tématicky zaměřené (příloha č. 10. 14)
- výroba domečku dle vlastní fantazie(projekt pro novou budku- příloha č. 10. 15)
- zopakování si všech zvířátek, které v domečku bydlela (pracovní listy – příloha č. 23) a výroba pomůcky na grafomotoriku.
- výroba domečku na konci tématického celku - projekt (příloha č. 10. 16)
- tanečky s hudebním doprovodem i bez
- rytimizace říkadel

S jakými **HODNOTAMI** se děti potkaly?

- během tématického se nám podařilo poskytnout prostor prosociálnímu chování:
- kooperativní činnosti (stavby domečků, návštěvy, některá pravidla chování na návštěvách, pomoc starších mladším při oblékání, doprovod na záchod, když se někdo bojí, pomoc při přípravě pomůcek, hraček apod. - příloha č. 10. 17)

- při „zkoušení“ toho, kolik dětí se vejde do kartonové krabice přišly děti samy na řešení, jak to udělat, aby se jich do domečku vešlo víc => Davida napadlo, aby krabici využili ke stavbě většího domku za pomoci dek a matrací (příloha č. 10. 18)
- při stavbách domečků došlo i k několika konfliktům. Pro příklad mohu uvést hádku Tomáška s Vašíkem, kteří se dohadovali o deky na stavbu domečku. Oba chtěli mít deky jenom velké, aby přikryli celý domeček. Ani jeden z nich nestál o malou deku. Chvilí se dohadovali a nakonec začali křičet. Anteka mě předběhla a Křikla na ně: „ To musíte tak řvát? Proč si ty deky nerozdělíte?“ Klukům se to nejdříve nepozdávalo, ale už nekřičeli. Ještě argumentovali tím, že jim ty deky velikostí nebudou stačit. Do toho už jsem vstoupila já a poradila jim, aby to nejdřív vyzkoušeli. Dek bylo dost a na domečky to stačilo. Ještě jsem jim pomohla, aby byly zakryté všechny díry. Když jsem domeček zkoušela, komentovala jsem to slovy: „Tak nakonec vám ty deky stačily, co.“
- Stalo se, že se Klárka při volné hře počůrala a neměla věci na převlečení. Zeptala jsem se dětí, jestli někdo nemá náhradní kalhotky a punčochy. Anetka volala, že Evička má a hned se ji běžela zeptat, zda by je Klárce půjčila, než se ty její vyprané usuší. Evička došla mezitím ke mně a když jsem otázku zopakovala, odmítla. Respektovala jsem její rozhodnutí. Než jsem se stačila rozhodnout, co dál, vyběhl Tomík ze dveří třídy do šatny. Obratem se vrátil, svoje slipy v ruce a volal: „Já mám, paní učitelko, já jí je půjčím. Ale punčochy nemám.“ Poděkovala jsem a řekla, že to nevadí. Že je moc dobře, že Klárka nebude muset být nahatá. Čtyřletý Tomík se začal najednou svlékat z tepláků a hned nám je podával: „ Na, já mám punčochy.“
- v komunitním kruhu na téma:
Když jsem byl sám doma... děti mluvily o svých emocích. Většinou to byl strach, smutek a stesk. Ale Dája vyprávěl o tom, jak je doma rád sám. Protože může pak doma dělat, co chce, lumpačit a dovádět. To mě evokovalo k tomu, abych zařadila pravidla chování a proč jsou v našem životě důležitá.

Závěr pro další práci

Při komunitním kruhu, kde jsme neplánovaně jsme sice zařadili téma „pravidla a proč je dodržovat“. Nejsem si jistá, zda kluci pochopili můj cíl seznámit je s tím, že na nás mohou číhat různé nástrahy v prázdném domě či bytě. I přes příklady, co by se mohlo stát, jenž děti vymýšlely, stále zůstávala prioritou být sám doma. A s tím možností dělat zakázané věci.

Stále ještě přetrvávalo chování některých chlapců, které bylo velice hlučné a narušovalo činnosti v mateřské škole. Jelikož nejde o nově příchozí děti, bylo by do budoucna dobré zařadit hry na ovládání emocí (Zuření – podle H. Švejdové apod.) a dohlížet na to, aby děti se zvýšenou potřebou pohybu měly tuto potřebu splněnou.

Ještě se objevovaly situace, kdy děti nezvládaly samy řešit konflikty a při nich ovládat své emoce (možné zařadit prosociální hry podle E. Svobodové Nálada, Slepovaná nebo Kreslíme jednou tužkou apod.).

III. Výzkumná část

5. Formulace problému a cíl výzkumné práce

Ze své praxe nabývám pocitu, že v dnešní době, přeplněné různými technickými prostředky a informacemi z médií, použití klasické literatury a práce s ní ustupuje do pozadí. Narůstá počet dětí, které se během svého pobytu v mateřské škole často dožadují pouštění pohádek v televizi, z videokazet, DVD nebo svou činnost směřují k počítačovým hrám. Vliv těchto prostředků se odráží i v jejich volných hrách, kde často převládá boj či agresivní chování jako následek napodobování některých novodobých televizních hrdinů nebo počítačových her.

Cílem naší výzkumné práce je zjistit, zda a jakým způsobem se v dnešní době pracuje s příběhem. Výzkumnou část jsme prováděli ve dvou prostředích. V prostředí mateřských škol a v prostředí rodinném.

Hlavním tématem zjištění v rodinném prostředí bylo zjistit zda je příběh jako takový stále prezentován dětem jejich rodiči a v případě, že ano, jakým způsobem.

Důležitější pro nás byla orientace na mateřské školy. Vzhledem ke kurikulárním změnám, které prodělalo a stále ještě prodělává naše školství, se změnil i přístup a metody výchovných činností v mateřských školách. Dalo by se říci, že prožitkové učení je jedno z nejefektivnějších pro vzdělávání. Byla to inspirace a vedla nás ke zpracování dotazníku pro učitelky mateřských škol. Výzkumem z této oblasti se tedy snažíme zjistit, jak je příběh využíván v předškolním vzdělávání (ukázka dotazníků viz. příloha č. 10. 19 a č. 10. 20).

Stanovené otázky v oblasti rodinného prostředí:

1. Čtou rodiče svému dítěti pohádky a v případě, že ano, jak často?
2. Přebývá oblíbenost klasických pohádek či těch „novodobějších“?
3. Forma, kterou dítě preferuje k prezentaci pohádky?

A v oblasti prostředí mateřské školy:

1. Jak často pracují učitelky s příběhem?
2. Jakou formu práce učitelky k prezentaci volí?
3. Která forma prezentace děti nejvíce zaujme?
4. Nejoblíbenější pohádka dětí v předškolním zařízení.

5. 1 Hypotézy

1. Předpokládáme, že se v mateřských školách pracuje s pohádkou/příběhem.
2. Předpokládáme, že v mateřských školách práce s příběhem převládá nad médii (televize, video, DVD a CD nosiče).
3. Předpokládáme, že děti v mateřských školách nejvíce zaujme forma dramatizace.
4. Předpokládáme, že využití klasické literatury a tím i četba jako společná činnost rodičů s dětmi ustupuje do pozadí před těmito médii: televize, nosiče DVD, videokazety, CD a audiokazety, PC.

5. 2 Použité metody a metodika

Pro ověření hypotéz jsme zvolili tyto formy:

1. Dotazníky pro rodiče dětí

Dotazník byl anonymní. Skládal se ze tří otázek. První otázka se skládala ze dvou podotázek, z nichž první byla uzavřená. Její druhá část byla částečně otevřená. Otázka č. 2. byla otevřená a otázka č. 3 byla opět otevřená částečně. U otázek č.1 a 3 rodiče vybírali z nabídnutých možností. Pro případ, že by jim nevyhovovala ani jedna z variant, byla zde možnost doplnění vlastní možností (příloha č. 28).

Dotazníků bylo celkem rozdáno 130 ks. Z tohoto počtu se jich vyplněných vrátilo 111 ks (85%).

2. Dotazníky pro děti a učitelky mateřské školy

Dotazník pro děti a učitelky mateřských škol byl také anonymní. Skládal se ze čtyř otázek. První tři otázky byly částečně otevřené. Učitelky měly možnost vybírat z nabídnutých možností. Byla zde i alternativa jiné možnosti pro případ, že by ani jedna z nabídnutých nevyhovovala či nevystihovala přesně danou možnost. Poslední otázka byla otevřená (příloha č. 29).

Dotazníků bylo celkem rozdáno 150 ks. Z tohoto počtu se jich vyplněných vrátilo 113 ks (87%).

5. 3 Postup práce

Vlastní výzkum trval přibližně dva a půl měsíce (od začátku listopadu roku 2007 do poloviny ledna roku 2008). Nejprve jsem rozdala dotazníky do náhodně vybraných mateřských škol. Rozdala jsem osobně dotazníky pro učitelky i rodiče dětí. Odpovídali tedy učitelky mateřských škol a zároveň rodiče dětí, umístěných v daných mateřských školách, kam byly rozdány i dotazníky pro děti a učitelky.

6. Charakteristika vybrané skupiny

Záměrem bylo obsáhnout co největší a různorodou skupinu. Ve vybraném vzorku se tedy objevily mateřské školy jednotřídní, dvou i více třídní.

Zároveň skupina rodičů nebyla výrazně specifická. Různorodost se objevovala v první řadě ve velikosti rodin. Pokud mluvím o velikosti rodiny, myslím tím nejužší rodinu, tzn. rodiče a jejich děti. Dotazníky, které jsem rozdávala osobně, se dostaly do různých rodinných prostředí. I vzdělanost rodičů v našem vzorku populace skýtala široké specifikum. Byli zde zastoupeni rodiče vysokoškolsky vzdělaní, rodiče se středním vzděláním a ojediněle se objevili rodiče se základním vzděláním.

7. Výsledky výzkumu

7.1 Dotazníky pro děti a učitelky mateřské školy

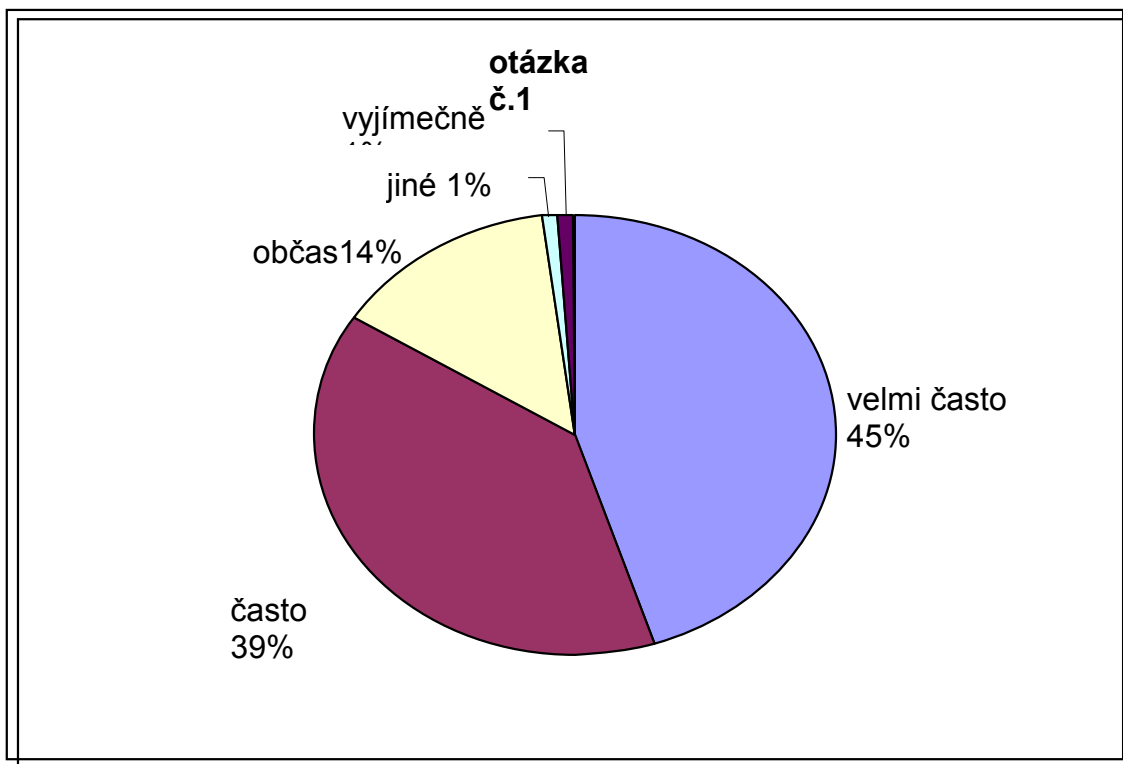
Cílem této metody bylo zjistit, zda se v mateřských školách pracuje s příběhem/pohádkou. Pokud se s příběhem pracuje, odkud učitelky čerpají a jakou formou nejčastěji příběh dětem předkládají. Také mě zajímala forma, kterou prezentují děti a jejich nejoblíbenější pohádky.

Při vyhodnocení jsem se 113 vrácenými dotazníky počítala jako se 100%.

Otázka č. 1

Pracujete při řízených činnostech v mateřské škole s pohádkou/příběhem?

V této otázce měly učitelky hodící se odpověď (velmi často – často – občas – výjimečně – ne – jiná možnost) označit. Ve vyhodnocení vycházím z počtu 113 odpovídajících učitelek = 100%.

Graf 1

Na otázku, jak často učitelky pracují ve své praxi s příběhem, odpovědělo **45 %**, že s příběhem pracuje **VELMI ČASTO** (nejméně polovina řízených činností je motivována příběhem či postavena na struktuře příběhu), **39%** odpovědělo, že pracuje s příběhem **ČASTO** (nejméně čtvrtina řízených činností je motivována příběhem či postavena na struktuře příběhu), **14%** pracuje s příběhem **OBČAS** (přibližně desetina řízených činností), **1%** pracuje při své práci s příběhem zcela **VÝJIMEČNĚ**. **0%** učitelek uvedlo, že nepracují při řízených činnostech s příběhem a **1%** odpovědí bylo definováno jako jiné. Tato paní učitelka k motivaci používá písničky. Píseň a její obsah lze chápat také jako určitý příběh, děj.

práce s příběhem	počet odpovědí	%
velmi často	51	45
často	44	39
občas	16	14
výjimečně	1	1
jiné	1	1
NE	0	0

Tabulka 1

Na základě tohoto výsledku lze hypotézu č. 1 považovat za potvrzenou.

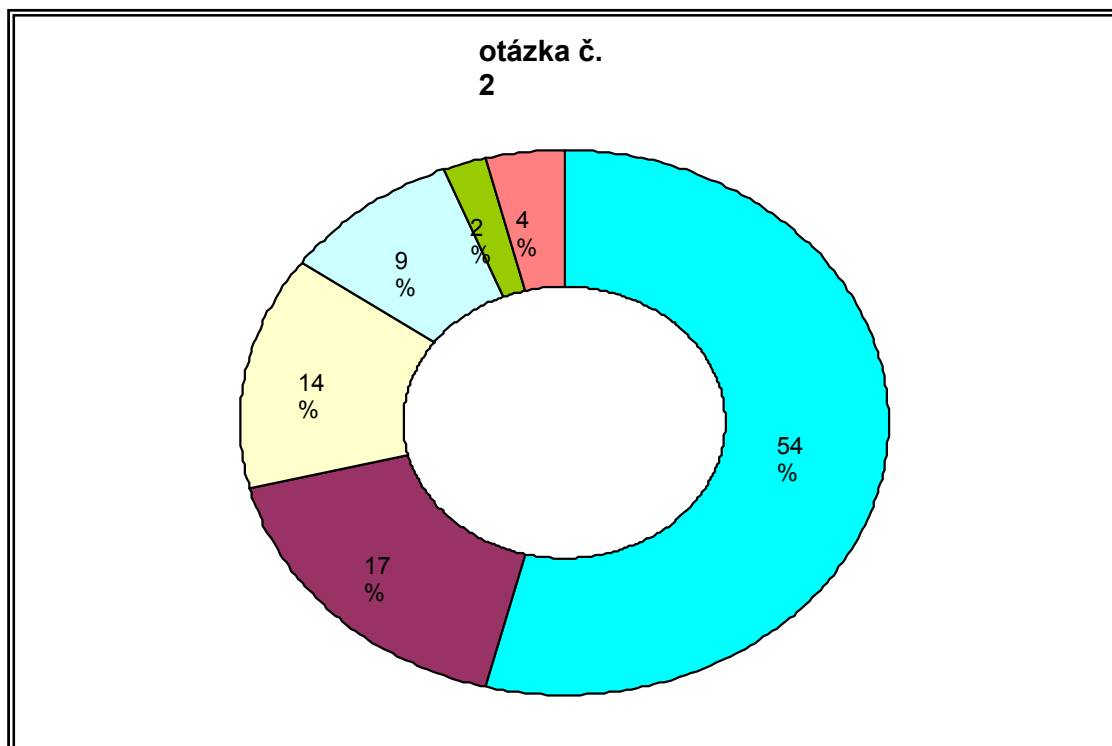
Otázka č. 2

Pokud pracujete s příběhem / pohádkou, odkud nejčastěji čerpáte?

Byly zde opět nabídnuty odpovědi včetně možnosti vlastní odpovědi. Učitelky mohly vybírat z těchto odpovědí:

Klasické pohádky (literatura, knihy) - časopisy - TV, video, CD - jiné (vlastní příběhy, internet).

Ve vyhodnocení jako v otázce č.1 vycházím z počtu 113 odpovídajících učitelek = 100%.

Graf 2

Na otázku, odkud učitelky při své práci nejčastěji čerpají, odpovědělo **54%**, že zdrojem jejich motivací jsou klasické pohádky, literatura (knihy), **17%** odpovědělo, že čerpají z knih a časopisů, **14%** odpovědělo, že čerpají z klasické literatury a k tomu využívají své fantazie (vymýšlení vlastních příběhů), **9%** používá kombinaci všech uvedených tří možností - klasické pohádky (literatura), časopisy a TV (video,CD), **4%** používají pouze vlastní vymyšlené příběhy. **2%** odpovídajících učitelek využívají možnost internetu – portálu předškolního vzdělávání.

Z tohoto výsledku by se dalo usoudit, že v mateřských školách práce s literaturou a klasickými pohádkami převažuje nad používáním médií (televize, video, DVD, CD). Tímto se potvrzuje hypotéza č.2.

Zdroj čerpání	počet odpovědí	%
klasické pohádky	62	54
časopisy	17	17
klasická literatura	16	14
kombinace všech tří	10	9
internet	2	2
jiné (vlastní příběhy)	4	4

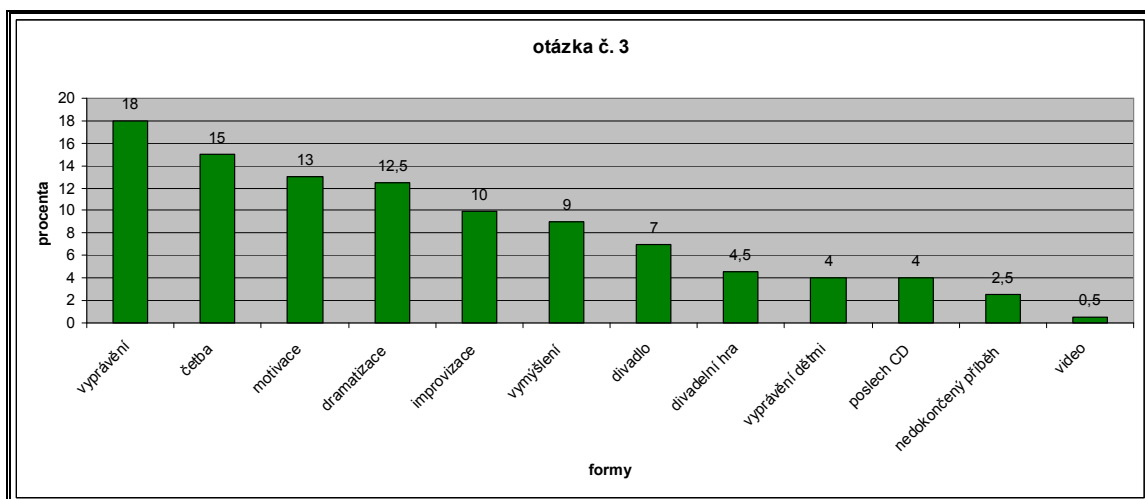
Tabulka 2

Otázka č. 3

První část otázky zněla: Jakou formou nejčastěji nabízíte dětem příběh/pohádku? Učitelky měly zaškrtnout nejvýše 5 možností. Mohly vybírat z těchto možností:

Četba učitelky – vyprávění – improvizace - motivace k tématickému celku - dramatická hra – dramatizace - poslech CD - audio apod. – video – divadlo - vymýšlení vlastních příběhů - nedokončený příběh - vyprávění příběhů a pohádek dětmi – jiná možnost.

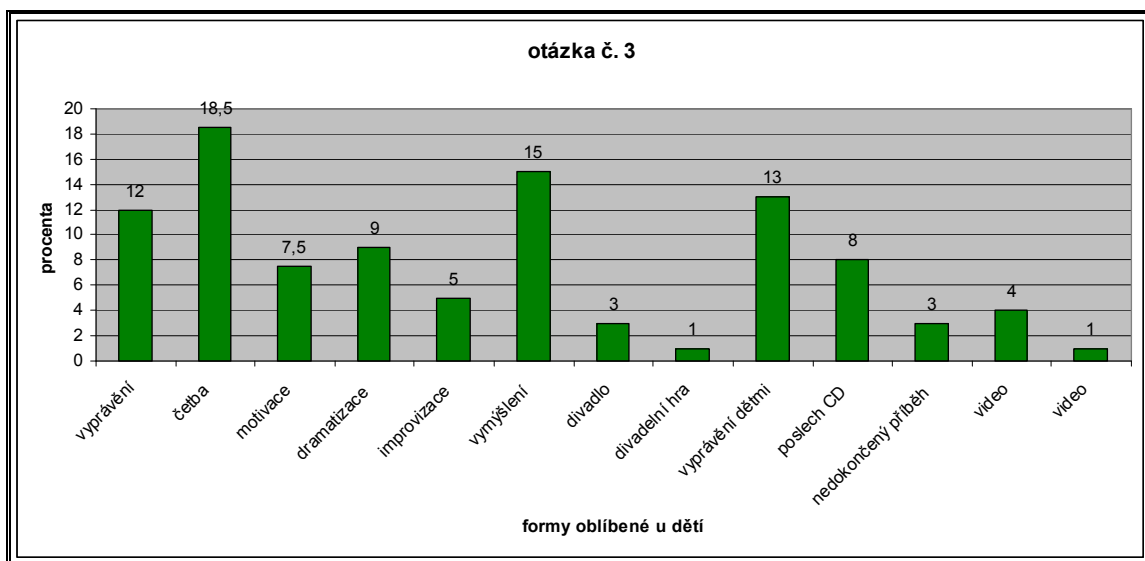
Ve vyhodnocení jako v otázce č.1 vycházím z počtu 514 zaškrtnutých odpovědí = 100%.

Graf 3

Nejčastěji učitelky mateřských škol k prezentaci pohádky / příběhu používají vyprávění a to je v celkovém hodnocení zastoupeno **18%**. V **15%** je používaná forma četby učitelkou, ve **13%** je příběh používán jako motivace k tématickému celku, ve **12,5%** je ve spojení s příběhem používaná dramatizace, v **10%** se vyskytuje improvizace učitelky, **9%** forem práce zastupuje vymýšlení vlastních příběhů, **7%** zastupuje divadlo, **4, 5%** zaujímá dramatická hra, ve stejné míře a to po **4%** se objevuje vyprávění pohádek dětmi a poslech CD a audio nosičů. Nedokončený příběh se nám ve výzkumu objevil pouze ve **2, 5%** a v neposlední řadě je v **0, 5%** používáno k prezentaci pohádky video.

Ve druhé části otázky č. 3 - Co mají děti nejraději (co je nejvíce zaujme)? měly učitelky také zatrhnout nejvýše 5 odpovědí. Možnosti odpovědí byly stejné jako v první části otázky.

Graf 4

Ve vyhodnocení jako v první části otázky vycházím z počtu odpovědí. Tentokrát šlo o 477 zaškrtnutých odpovědí = 100%.

Největším poměrem a to **18, 5%** děti zaujme vyprávění učitelky, na druhém místě a to v zastoupení **15%** mají děti v oblíbenosti dramatizaci. Hned za ní mají v oblíbenosti divadlo, jenž je ve výzkumu zastoupeno **13%**. V **9%** děti příběh zaujme jako motivace k tématickému celku, v **8%** děti mají rády vymýšlení vlastních příběhů a skoro stejně milují improvizaci a to v **7, 5%**. **5%** je zastoupena v oblíbenosti dětí dramatická hra, **4%** jejich vlastní vyprávění, **3%** je zastoupena oblíbenost poslechu CD a audionosičů, **2%** z celkového počtu odpovědí zastupuje nedokončený příběh, a po **1%** jsou poslední dvě možnosti: video a forma nejmenovaná – promítání.

Z výsledků výzkumu této otázky můžeme vytvořit porovnání, jakou formu učitelky používají a jakou formu prezentují děti. Je zajímavé porovnat pohledy učitelek a dětí v jejich třídách. Pro přehlednost porovnání uvádíme v následující tabulce:

Forma	formy nabízené učitelkou	oblíbenost dané formy u dětí
	v %	v %
Četba učitelky	15	12
Vyprávění	18	18,5
Improvizace	10	7,5
Motivace k tématickému celku	13	9
Dramatická hra	4,5	5
Dramatizace.	12,5	15
Poslech CD, audio apod.	4	3
Video	0,5	1
Divadlo	7	13
Vymýšlení vlastních příběhů	9	8
Nedokončený příběh	2,5	3
Vyprávění pohádek dětmi	4	4
Jiná možnost		1 (promítání)

Tabulka 3

Hypotéza č. 3 se sice výzkumem nepotvrdila, ale ani úplně nevyvrátila. Z výsledků je patrné, že děti nejvíce upřednostňují vyprávění pohádky učitelkou, ale dramatizace je hned na druhém místě. Z těchto výsledků usuzujeme, že pro děti je dramatizace ne nejsilnější, ale velmi silně přitažlivou formou učení.

Otázka č.4

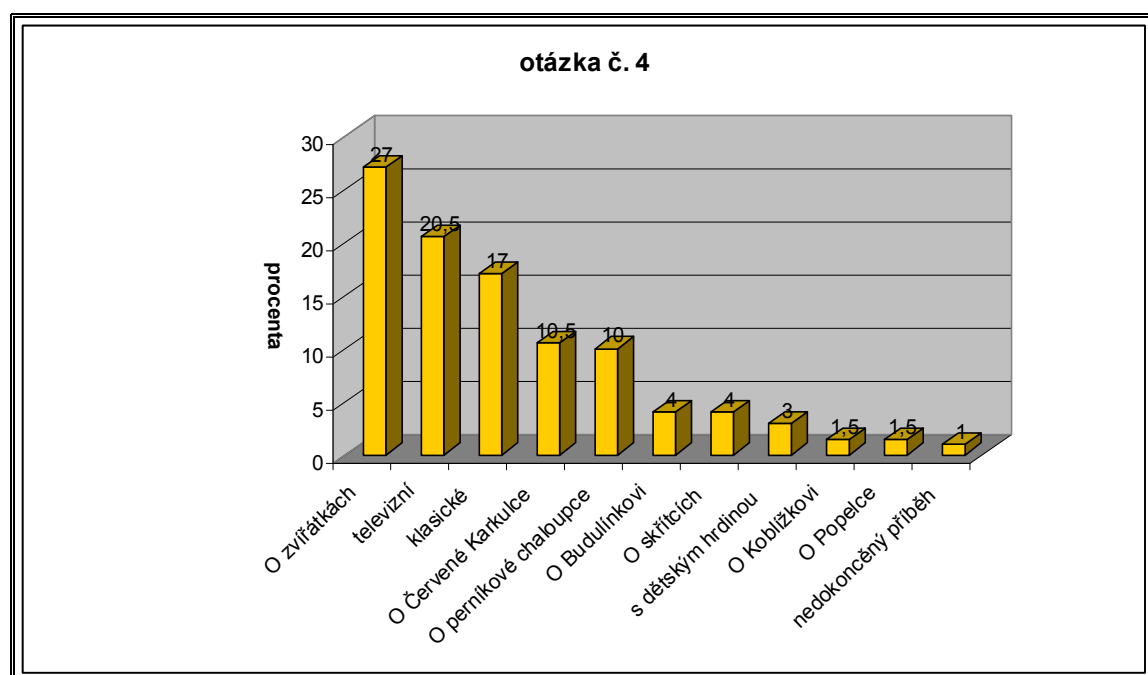
Jaké jsou nejoblíbenější pohádky u dětí ve vaší třídě?

Učitelky měly možnost vyplnit 3 nejoblíbenější pohádky dětí v jejich třídách. Ke zjištění odpovědí jsem učitelkám nabídla možnost motivace dětí:

„Koukneme se do pohádky“- využití ruliček od toaletního papíru nebo papír stočený do ruličky... Podíváme se do té svojí pohádky....pak si pošeptáme, jaká pohádka to byla (tím se vyhneme napodobování odpovědí).

V tomto případě je asi lepší pracovat s malým počtem dětí či individuálně.

Ve vyhodnocení jako v otázce č.4 vycházím z počtu 257 odpovědí = 100%.

Graf 5

Bohužel dost často se v odpovědích vyskytovaly ne úplně konkrétní odpovědi, ale spíše trochu obecnější, jako např.: klasické pohádky, pohádky o zvířátkách apod. Při vyhodnocování jsem tedy přistoupila k tomuto dělení:

Nejširší zastoupení v dětském světě z mého výzkumu mají pohádky o zvířátkách a to **27%**. Hned na to jsou zastoupeny pohádky televizní a to **20, 5%**, následují pohádky klasické v poměru **17%**, konkrétněji byla zastoupena pohádka O Červené Karkulce a to **10, 5%**. **10%** byla v dotaznících zastoupena pohádka O Perníkové chaloupce, **4%** pohádka O Budulínkovi, také **4%** pohádky o skřítcích, **3%** pohádky s dětským hrdinou, **1, 5%** zastupuje pohádka O Koblížkovi a také **1, 5%** pohádka O Popelce. Poslední **1%** zaujímají nedokončené příběhy.

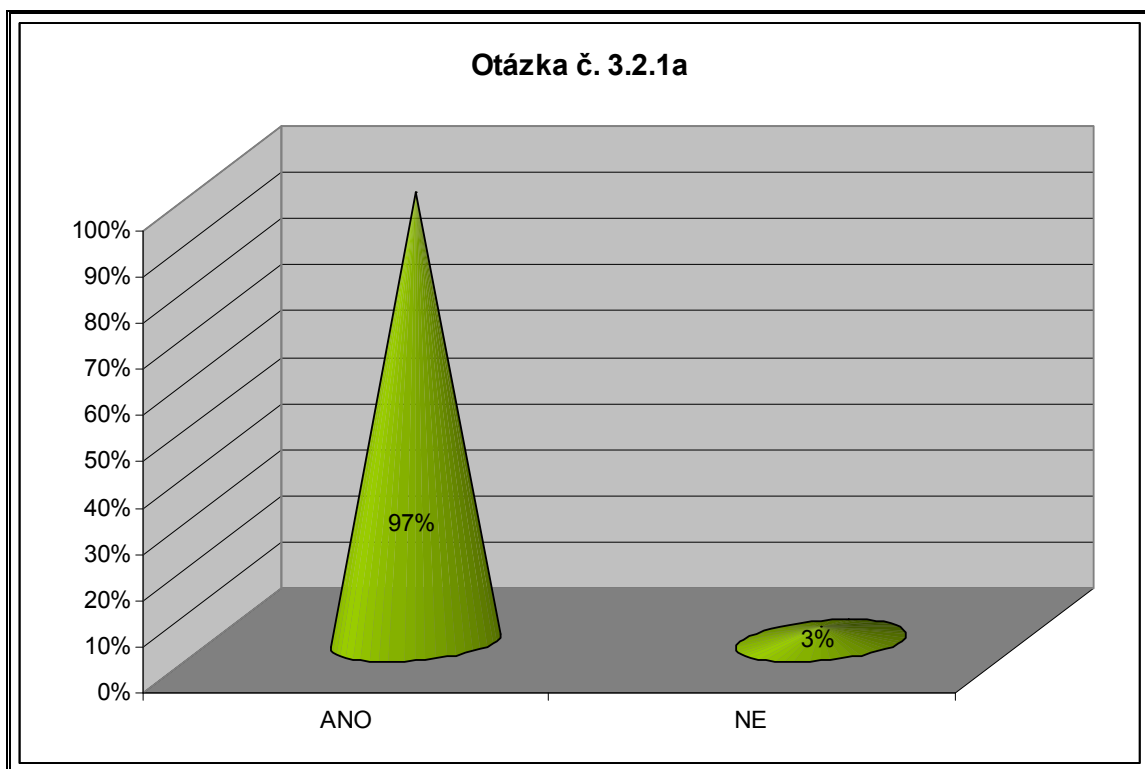
7.2 Dotazníky pro rodiče předškolních dětí

Cílem tohoto dotazníku bylo zjistit, zda rodiče dětem čtou pohádky a jakou formu prezentace pohádky preferuje jejich dítě. Samozřejmě ani tady nechybělo zjištění nejoblíbenější pohádky dětí. Tentokrát z pohledu rodičů.

Při vyhodnocení jsem se 111 vrácenými dotazníky počítala jako se 100%.

Otázka č. 1

V první části otázky: Čtete svému dítěti pohádky? Rodiče měli zaškrtnout vhodnou odpověď. Vybírat mohli ze dvou možností ano – ne.

Graf 6

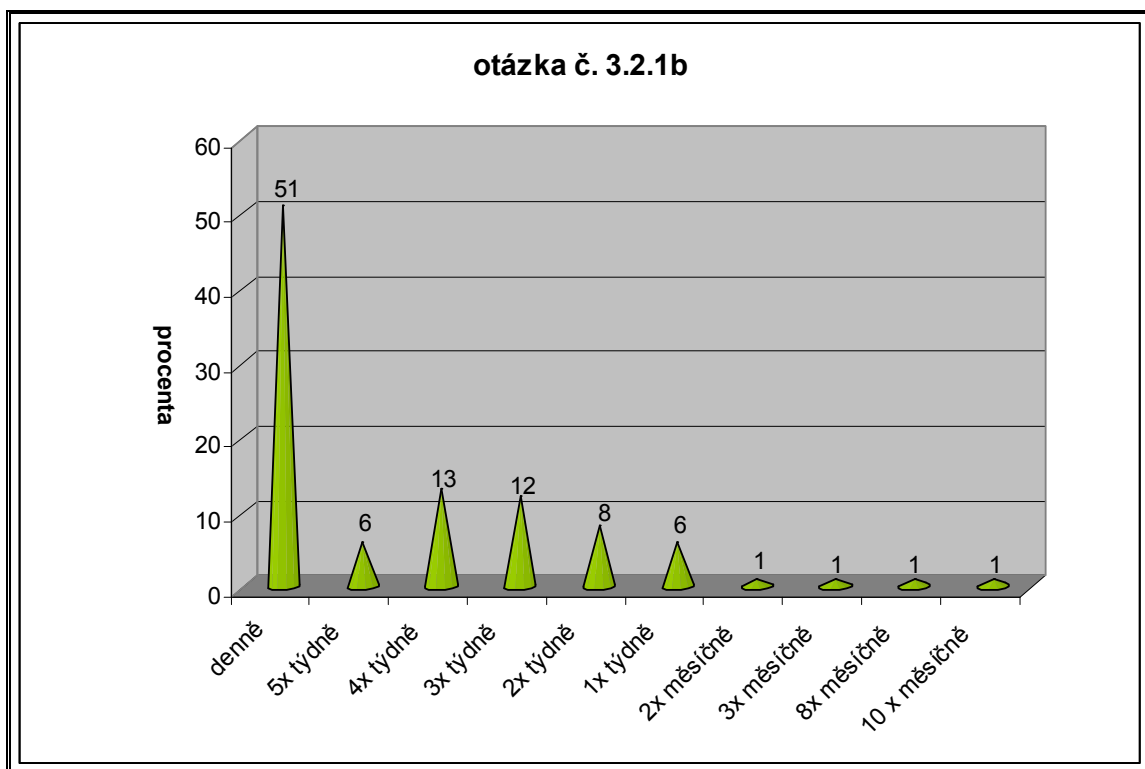
Z tohoto zjištění je patrné, že rodiče svým dětem pohádky čtou, což potvrzuje zjištění **97%** výsledku. Pouze **3%** dotazovaných odpovědělo, že svým dětem pohádky nečtou.

Druhou částí výše uvedené otázky tvořil tento dodatek:

V případě kladné odpovědi, uveďte prosím, jak často si s dětmi čtete.

Na výběr bylo několik možností: denně, ... x týdně, x měsíčně a jinou (neuvedenou) možnost.

Jelikož ve výsledcích první části otázky **3%** dotazovaných uvedla, že svým dětem pohádky nečtou, budu v této části při zpracování výsledků výzkumů počítat se 108 odpověďmi jako se 100%.

Graf 7

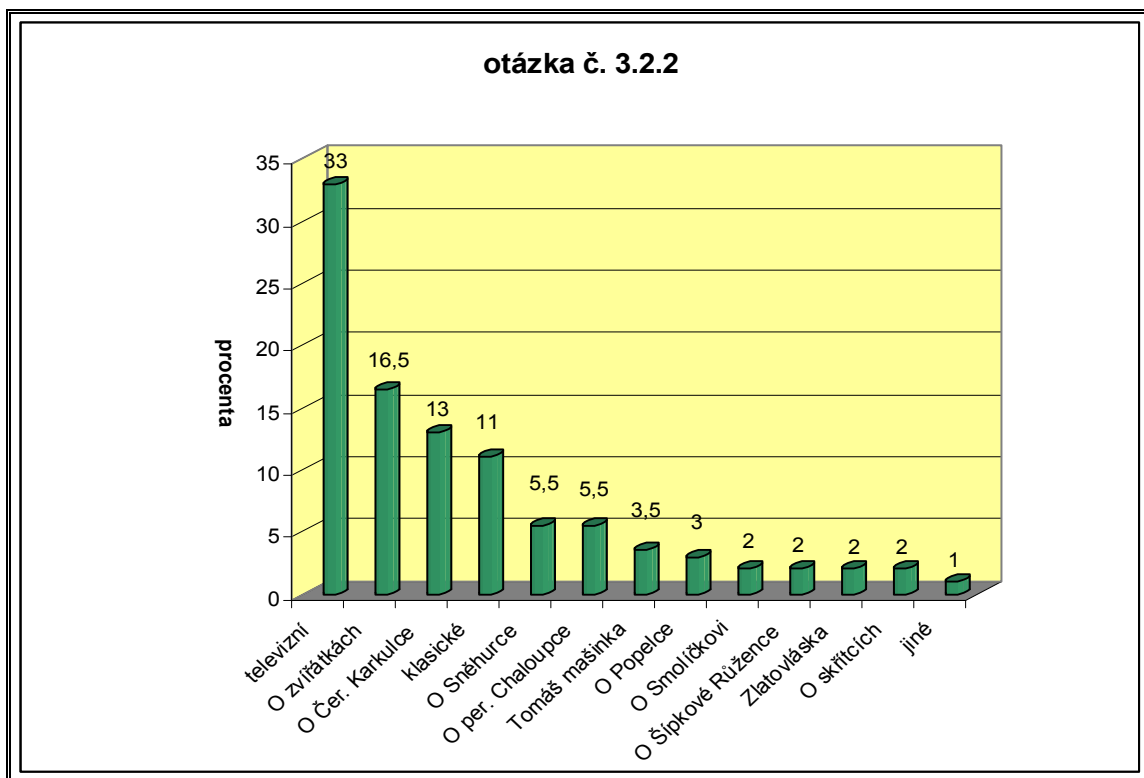
Z výsledků je zřejmé, že **51%** dotazovaných rodičů čte svým dětem pohádky denně. Pětikrát týdně čte pohádku svým dětem **6%** dotazovaných, čtyřikrát týdně čte pohádku **13%** respondentů. **12%** čte dětem pohádky třikrát týdně a **8%** dotazovaných čte dvakrát týdně. Jedenkrát týdně čte pohádku svým dětem **6%** dotazovaných.

Pokud se orientujeme spíše na periodu delší než jeden týden (v dotazníku ... x měsíčně), uvedlo **1%** dotazovaných, že čte pohádku dětem 2krát měsíčně, stejné množství čte pohádku dětem 3krát měsíčně, ale i 8krát v měsíci (viz. 2x týdně) a 10krát v měsíci.

Otázka č. 2

Tato otázka vedla ke zjištění nejoblíbenější pohádky dětí dotazovaných rodičů. Odpovědi byly opět rozmanité.

I zde jsem vycházela z počtu 108 odpovědí = 100%.

Graf 8

Největší zastoupení je zde televizních pohádek a to **33%**. Na druhém místě a to v zastoupení **16,5%** jsou pohádky o zvířátkách, pohádka O červené Karkulce je zastoupena **13%**, **11%** jsou zastoupeny klasické pohádky. Na stejné pozici se umístily pohádky O Sněhurce a O perníkové chaloupce – obě po **5,5%**. **3,5 %** zaujímá Tomáš mašinka a jeho kamarádi, **3%** pohádka O Popelce. Se stejným výsledkem

2% se umístily pohádky O Smolíčkovi, O šípkové Růžence, Zlatovláška a pohádky o skřítcích. Ojediněle se objevila ve výčtu i pohádka Kubula a Kuba Kubikula. Zastoupení v celkovém počtu čítá **1%**.

Pokud srovnáme oblíbenost pohádek zjišťovanou v mateřských školách

a v rodinách dětí, jsou tu jisté rozdíly. Porovnání pohádek, vyskytujících se v obojím prostředí nejlépe vyjadřuje následující tabulka:

:

Pohádka	MŠ	rodina
televizní	20,50%	33%
o zvířátkách	27%	16,50%
klasické	17%	11%
O červené Karkulce	10,50%	13%
O perníkové chaloupce	10%	5,50%
o skřítcích	4%	2%
Zlatovláška		2%
O Smolíčkovi		2%
O šípkové Růžence		2%
O Popelce	1,50%	3%
O Sněhurce		5,50%
O Koblížkovi	1,50%	
O Budulínkovi	4%	
Tomáš mašinka		3,50%
s dětským hrdinou	3%	
jiné	1%	1%

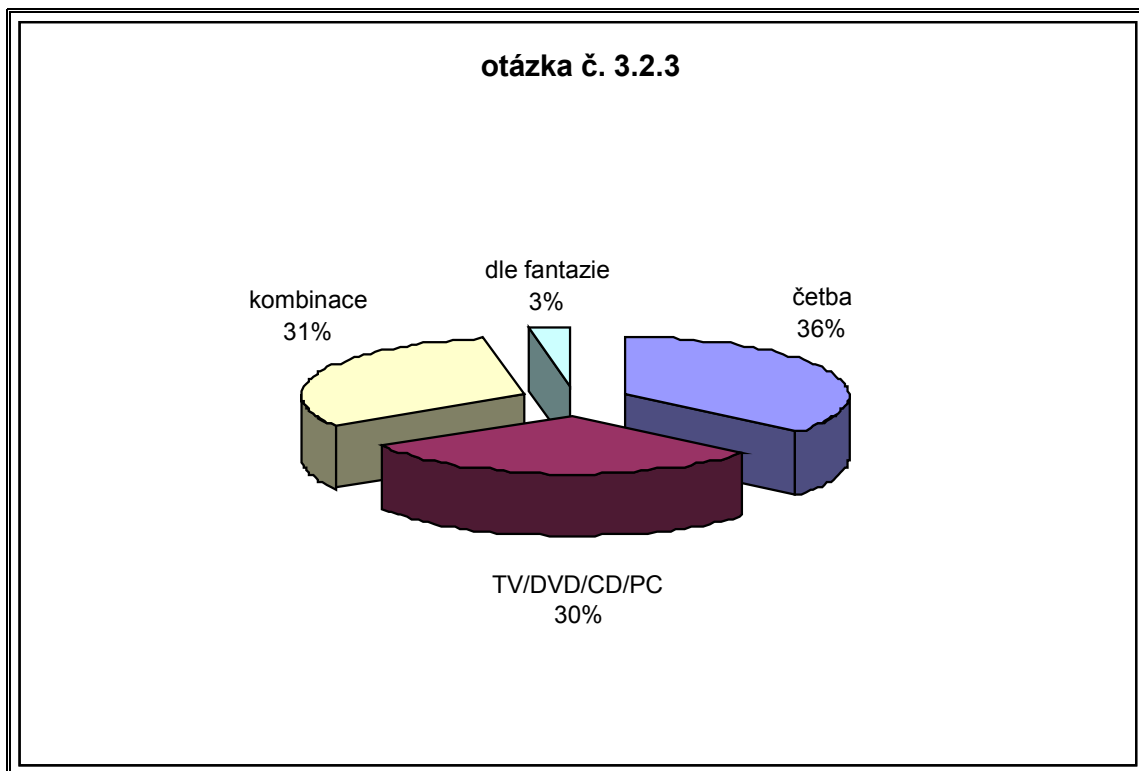
Tabulka 4

Výsledky tohoto výzkumu dokazují, že rodiče si se svými dětmi čtou. Tím se nepotvrdila hypotéza č.5. Z výsledků je ovšem také patrné, jak velké zastoupení mají u dětí předškolního věku televizní pohádky.

Otázka č. 3

Otázka č. 3 měla vést ke zjištění toho, co děti v rodinách preferují k prezentaci pohádky.

Zde jsem vycházela z počtu 111 odpovědí = 100%.

Graf 9

Nejraději z pohledu rodičů mají děti k prezentaci pohádky četbu s rodiči a to v celých **36%**. Sledování TV/video/DVD/CD/PC upřednostňuje **30%** dětí dotazovaných rodičů. Celých **31%** rodičů uvedlo, že jejich děti preferují kombinaci obou nabídnutých možností. Pouze **3%** dotazovaných využilo k odpovědi třetí možnosti. Jinou možnost dále rozvedli a to, že jejich děti preferují k prezentaci vyprávění dle fantazie a s tím, že zasahují do děje.

8. Závěr

Cílem naší práce bylo zmapovat souvislost a vztahy mezi příběhy a tvorbou tématických celků v mateřské škole. Z našeho výzkumu vyplývá:

Hypotéza č. 1

Jak ukazují výsledky výzkumu učitelky v mateřských školách při výchovně vzdělávacích činnostech s příběhem pracují:

- Většina dotazovaných učitelek uvedla, že s příběhem pracuje velmi často (nejméně polovina jejich řízených činností je motivována příběhem či pohádkou) a přibližně jedna třetina pracuje s příběhem často (nejméně čtvrtina řízených činností je motivována příběhem).
- Ve výzkumu se neobjevila ani jedna odpověď popírající práci s příběhem.
- V jedné odpovědi paní učitelka uvedla příklad motivace písničkou (když se zamyslíme nad obsahem některých písní, zjišťujeme, že většina písní příběh obsahuje např. Šla Nanyňka do zelí, Když jsem já sloužil apod.).
- Ve své práci učitelky mateřských škol nejčastěji čerpají z klasické literatury, dále časopisů, ale i vlastní fantazie, ale nevyhýbají se ani práci s webovými stránkami Portálu.
- K prezentaci příběhu či pohádky učitelky používají v největší míře četbu a vyprávění. Téměř ve stejném zastoupení používají učitelky příběh či pohádku jako motivaci k tématickému celku.

Tímto můžeme považovat hypotézu č. 1 za potvrzenou.

Hypotéza č. 2

Stanovením druhé hypotézy jsme předpokládali, že v mateřských školách práce s příběhem převládá nad médii, jako je televize, video, DVD a CD. Výsledky výzkumu:

- Největší zastoupení forem práce s příběhem zaujímá vyprávění učitelkou, následuje čtení a příběh jako motivace k tématickému celku.
- Další formy práce, které se v mateřské škole často využívají jsou : dramatizace, improvizace učitelky, vymýšlení vlastních příběhů, divadlo, dramatická hra, vyprávění pohádek dětmi a poslech CD, nedokončený příběh a video.

Tyto výsledky ukazují, že učitelky mateřských škol upřednostňují práci s příběhem před prací s TV, videem, DVD a CD.

Hypotézu č. 2 lze považovat také za potvrzenou.

Hypotéza č. 3

Tato hypotéza předpokládala, že děti předškolního věku zaujme nejvíce forma dramatizace. Výsledky výzkumu potvrdily, že:

- Největší zastoupení má u dětí vyprávění učitelky a různé formy dramatizace. (Zajímavé bylo porovnat oblíbenost forem práce z pohledu učitelek a dětí viz. tabulka č. 3).
- Obě skupiny (učitelky i děti) mají jako nejoblíbenější formu prezentace příběhu vyprávění.

Další výsledky už nejsou tak jednoznačné a jsou tam jisté odlišnosti. Pohled dětí na prezentaci příběhu se liší od pohledu učitelek.

Hypotéza č. 3 se tedy nepotvrdila.

Hypotéza č. 4

Jelikož je mateřská škola institucí, jež doplňuje, navazuje a rozšiřuje rodinnou výchovu, která má stále nejdůležitější postavení na rozvoj a výchovu dítěte, výzkum se ubíral i tímto směrem.

Hypotéza č. 4 předpokládala, že práce s příběhem (četba či vyprávění jako společná činnost rodičů s dětmi) ustupuje do pozadí před těmito médii: televize, DVD, CD, PC, audiokazety či video. Z výzkumu je patrné:

- Naprostá většina rodičů čte pohádky svým dětem. Pouze 3% rodičů pravdivě odpověděla, že dětem nečtou pohádky. Ze zbylých 97% rodičů uvedla přibližně polovina, že svým dětem čte denně a přibližně čtvrtina 3 – 4krát týdně.
- Při zjištění nejoblíbenější pohádky dětí se na prvním místě umístily pohádky zvířátkách. Mezi nejoblíbenější pohádky dětí se řadí pohádky o zvířátkách, potom klasické. Velmi často byly zmiňovány také pohádky televizní.

Hypotéza č. 4 se sice nepotvrdila, ale není jisté, zda odpovědi rodičů v první otázce, jestli čtou se svými dětmi, byly pravdivé.

Z výzkumu oblíbenosti příběhů usuzujeme:

- Nejoblíbenější jsou pohádky o zvířátkách. Většina odpovědí neoznačovala konkrétní název pohádky.
- Druhé místo oblíbenosti zaujaly pohádky ryze televizní (Rákosníček, Mat a Pat, Lví král, Hledá se Nemo a další).

Výsledky výzkumu formy prezentace pohádky v rodině nemůžeme vyhodnotit zcela konkrétně:

- Nejčastější v rodině je četba knih dětem a až poté média jako je TV, video, DVD, CD či PC. Ovšem 32% dotazovaných (což je třetina respondentů) uvedla, že děti preferují obě dvě možnosti. Vzhledem k tomu, že ze dvou možností nelze upřednostňovat obě, zjištění v této oblasti nemůžeme považovat za jednoznačné.

Závěrem tedy lze říci, a to je patrné i z výzkumu, že v mateřských školách se s příběhy pracuje a vzhledem ke změnám ve školství je dáno učitelkám i více prostoru pro samostatnou práci, která by měla vycházet ze zájmu dětí, z jejich individuálních a věkových potřeb. Příběh - ať již vymyšlený učitelkou nebo převzatý, se stal na mnoha mateřských školách součástí výchovně vzdělávací práce, je využíván při různých činnostech a situacích. V partnerském a bezpečném prostředí, kde nechybí radost ze hry i činností, vznikají projekty, na kterých se podílejí samy děti. A jsou to mnohdy projekty, na něž bychom bez jejich přispění možná ani sami nepřišli.

Protože jsem se delší dobu zabývala příběhem a pohádkou, vzniklo několik zajímavých tematických celků /projektů/. Tyto rozpracované celky nabízejí příležitost ukázat jednu z mnoha cest, jak se dá s příběhem v mateřské škole pracovat. Možná budou pro někoho inspirací, nebo povedou někoho k zamyšlení jaké další varianty práce s příběhem nabízí.

V partnerském a bezpečném prostředí, kde nechybí radost ze hry i činností, vznikají projekty, na kterých se podílejí samy děti. A jsou to mnohdy projekty, na něž bychom bez jejich přispění možná ani sami nepřišli.

Je dobré nezapomínat na dobu, kdy i my jsme byly dětmi, podívat se na svět dětskýma očima a nechat ožít příběhy...

9. Seznam použité a citované literatury

1. Beránková, E., Lederbuchová, L.: *Trocha literární teorie*. Praha: Fortuna, 1999.
2. Bernd Badegruber a kol.: *Příběhy pomáhají s problémy*. Praha, Portál 1995.
3. Breuil, J., Breuil J.: *Filipova další dobrodružství*. Praha: Advent-Orion, 1999.
4. Breuil, J., Breuil, J.: *Filipova dobrodružství*. Praha: Advent-Orion, 2000.
5. Bruceová, T.: *Předškolní výchova*. Praha: Portál, 1996.
6. Budínská, H.: *Ať už si mohou naše děti ve své škole hrát!* Praha: Ipos-Artama, 1992.
7. Kádnerová, B.: *Metodika literární výchovy v mateřské škole*. Praha: SPN, 1984.
8. Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D., Kopřivová, T.: *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Pavel Kopřiva – Spirála, 2006.
9. Košťátková, S., a kol.: *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998.
10. Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003.
11. Richter, L.: *Pohádka... ..a divadlo*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2004.
12. Somr, M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice: Vlastimil Johanus Tiskárna, 2006.
13. Soukal, J.: *Literární výchova pro 2. stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: SPN, 1998.
14. Svobodová, E.: *Obsah a formy předškolního vzdělávání*. České Budějovice, JCU České Budějovice, 2007a.
15. Svobodová, E.: *Hra v mateřské škole*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2007b.
16. Svobodová, E.: *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe, 2007c.
17. Streit, J.: *Proč děti potřebují pohádky*. Praha: Baltazar, 1992.
18. Valenta, J.: *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Agentura Strom, 1997.

19. Veberová, E.: *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. Praha: SPN, 1984.

Časopisy a další dokumenty:

1. Fraiová, J., Dvořáčková, I., Pohanková, V.: *Soubor pracovních listů k procvičení grafomotoriky*. Žďár nad Sázavou: IMC, 1995.
2. Charvátová, V.: *Obrázkové pohádky*. Praha: Babylon, 1995.
3. Kárová, V.: *Šimonovy pracovní listy 8*. Praha: Portál, 1998.
4. Mazal, F., Chlopková, J.: *Pohybové pohádky předškoláků*. Olomouc: Hanex, 1994.
5. Maráková, I.: *Super kniha zábavných úkolů*. Praha: Fragment, 2007.
6. Schneider, L.: *Pojďme si hrát se zvířátky 2*. Kladno: Ing. Vladimír Macek.
7. Smolíková, K.: *Manuál k přípravě školního(třídního) vzdělávacího programu mateřské školy*. Praha: VÚP, 2006a.
8. Smolíková, K.: *Praktický průvodce třídním vzdělávacím programem mateřské školy*. Praha: VÚP, 2006b.
9. Smolíková, K.: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha: VÚP, 2006c.
10. Švejdvová, H.: *V každém jablíčku je malá jabloň*. Plzeň: PCP, 2001.
11. www.detskestranky.cz
12. www.portal.cz

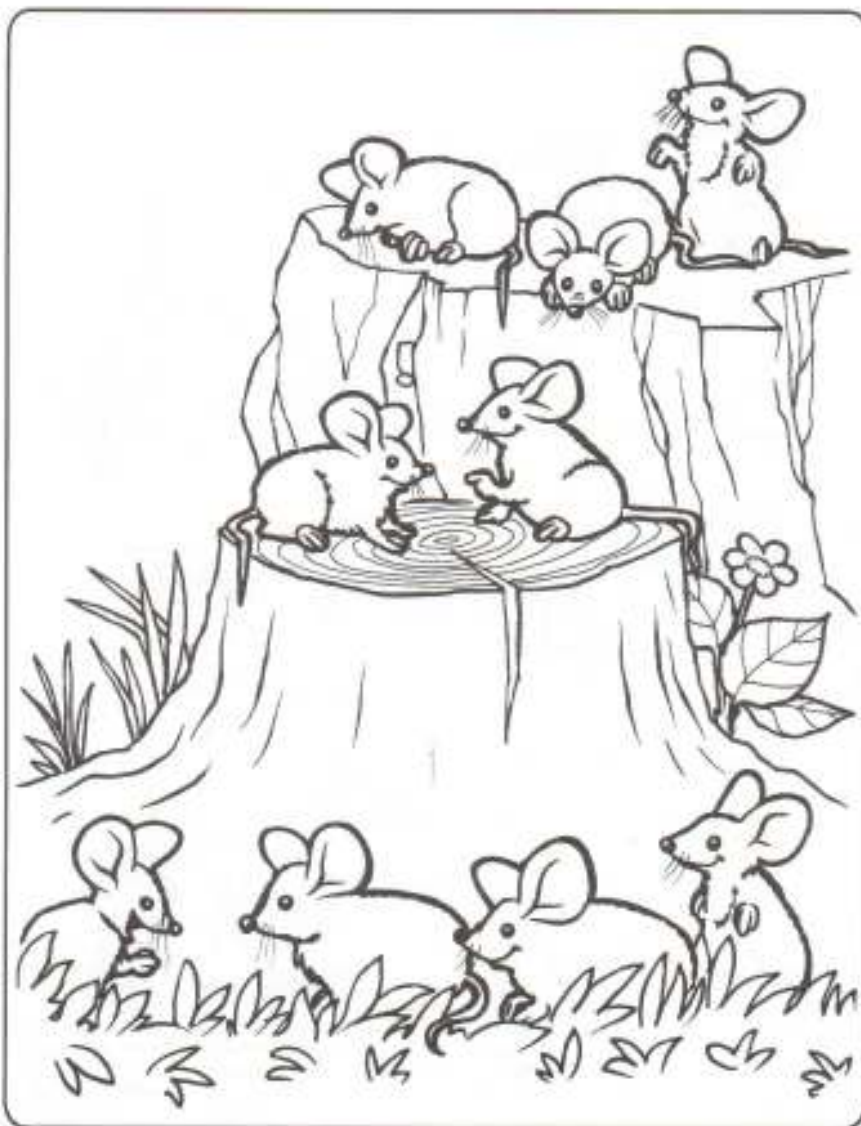
10. Seznam příloh, přílohy

10. 1	Pracovní list – matematické představy
10. 2	Pracovní list – grafomotorika
10. 3	Pracovní list – grafomotorika
10. 4	Pracovní list – omalovánka
10. 5	Pracovní list – matematické představy
10. 6	Pracovní list – Zvířátka, která mají srst
10. 7	Pracovní list - Zakroužkuj obrázky, která začínají na písmeno M
10. 8	Která zvířátka došla k chaloupce?
10. 9	Výroba pracovního listu a pomůcky pro grafomotoriku
10. 10	Domečky z dek a matrací
10. 11	Hry v domečku pokračovaly i při pobytu venku
10. 12	Pijeme mléko jako kočky
10. 13	Výroba domečku z kartonu
10. 14	Ukázka vlastních projektů Moje budka
10. 15	Ukázka některých pracovních listů
10. 16	Projekt Budka
10. 17	Spolupráce dětí
10. 18	Kolik se nás sem vejde?
10. 19	Dotazník pro rodiče předškolních dětí
10. 20	Dotazník pro děti a učitelky mateřské školy

10. 1 Pracovní list – matematické představy

SPOČÍTEJ A VYBARVI

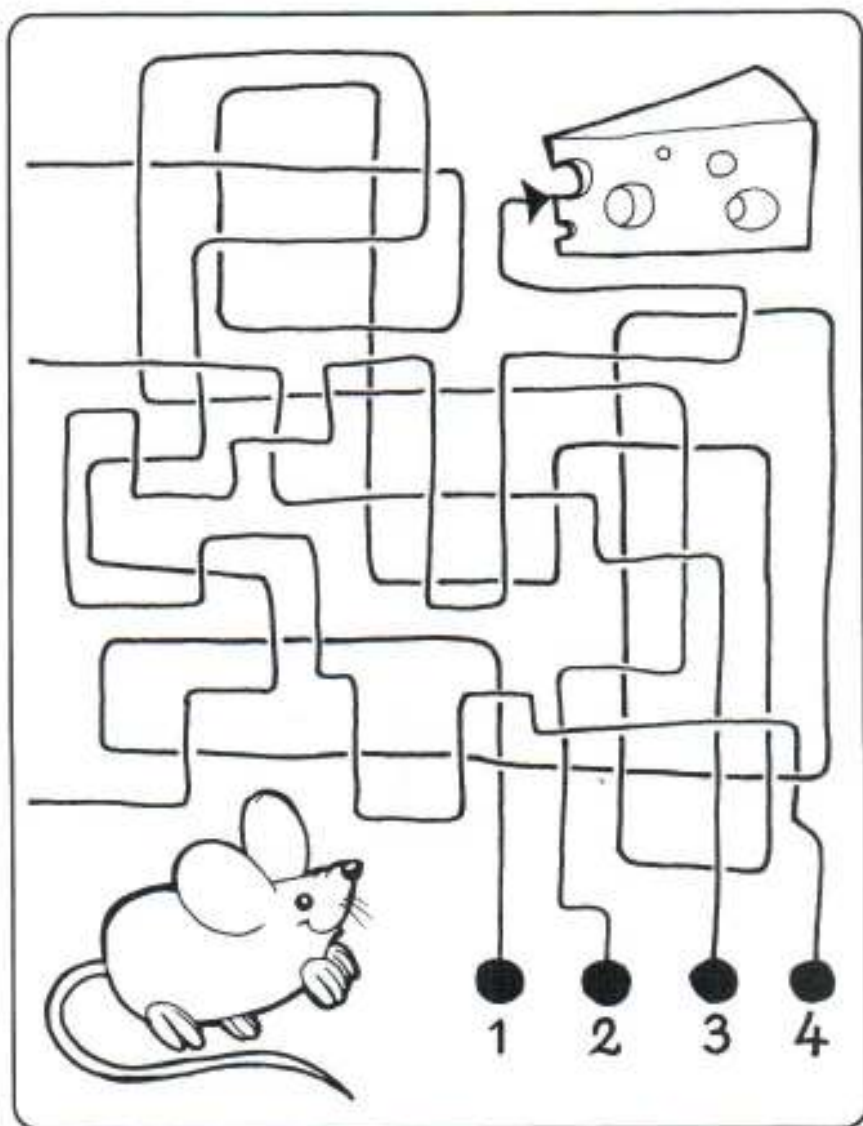
Kolik myšek sedí na skále, kolik na pařezu a kolik v trávě?
Spočítej je a vybarvi, žlutě na skále, modře na pařezu a
červeně v trávě.

10. 2 Pracovní list - grafomotorika

NAJDI CESTIČKU

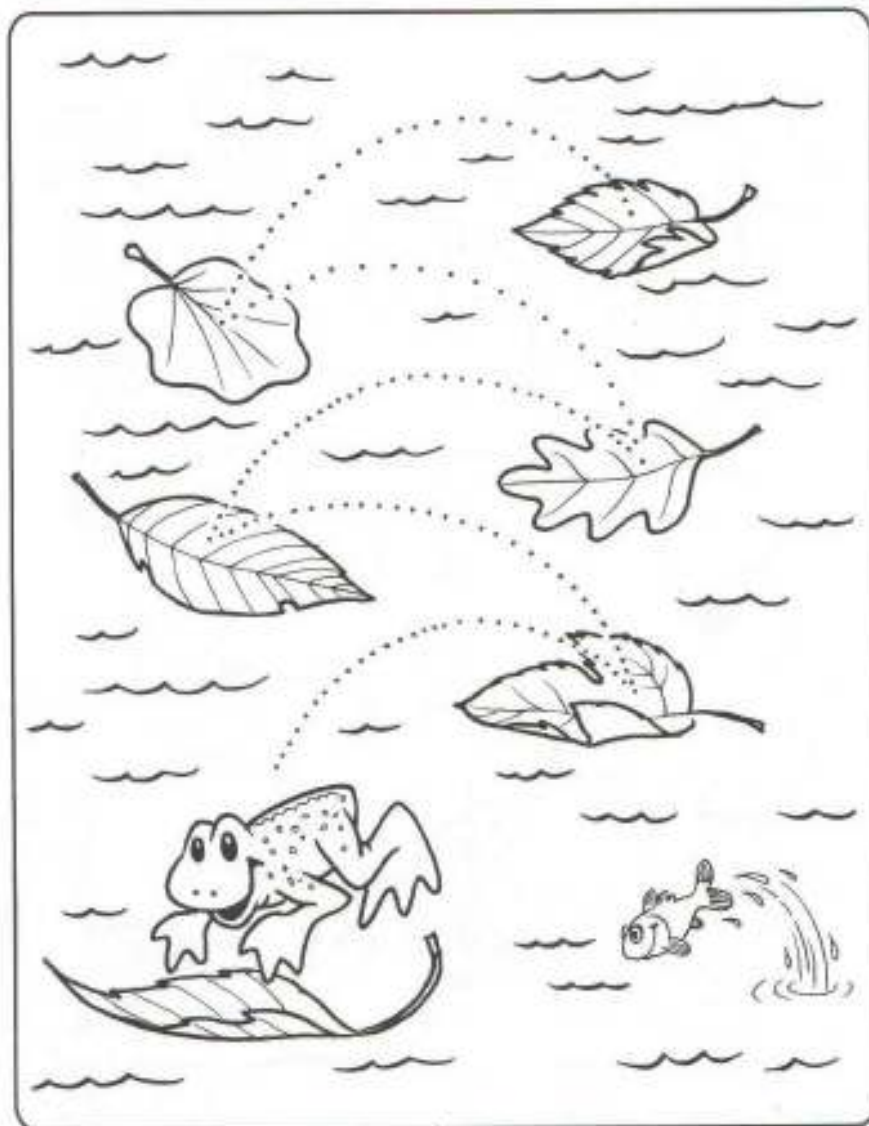
Myška má hlad. Pomůžeš ji najít cestičku k sýru?

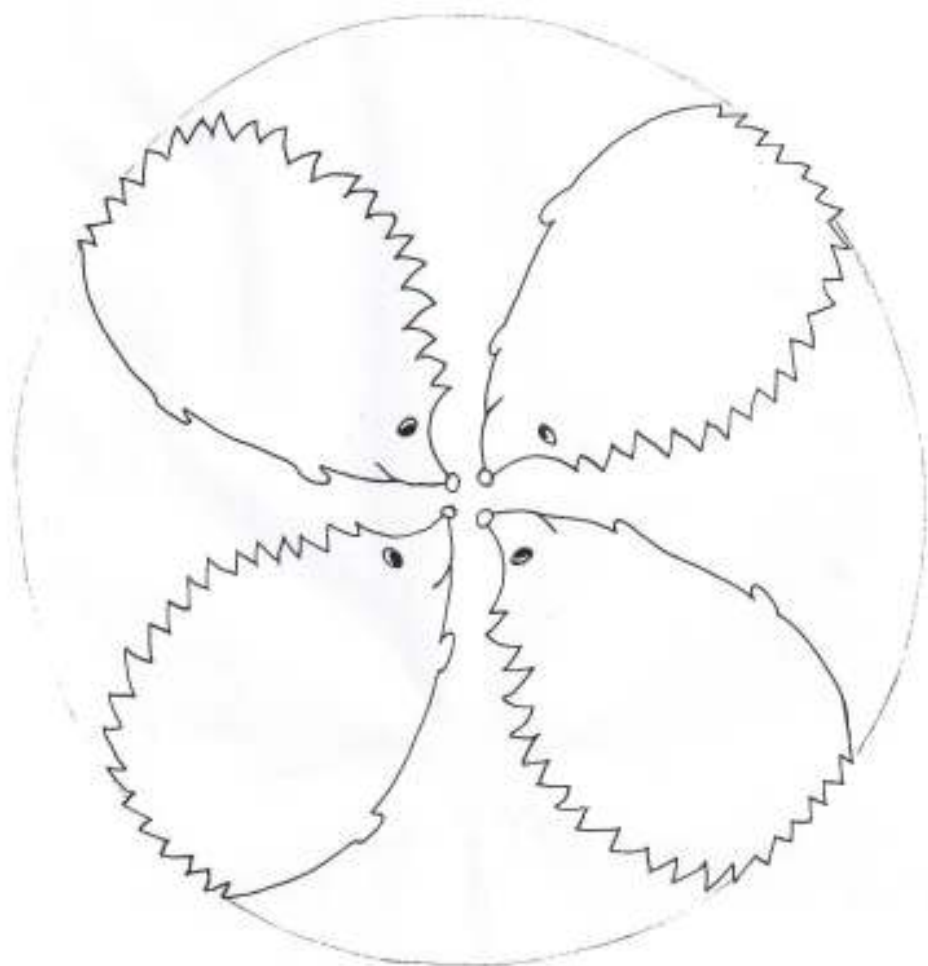
10.3 Pracovní list - grafomotorika

ŽABÍ SKOKY

Nejdřív prstem, pak tužkou vyznač žabí cestičku.

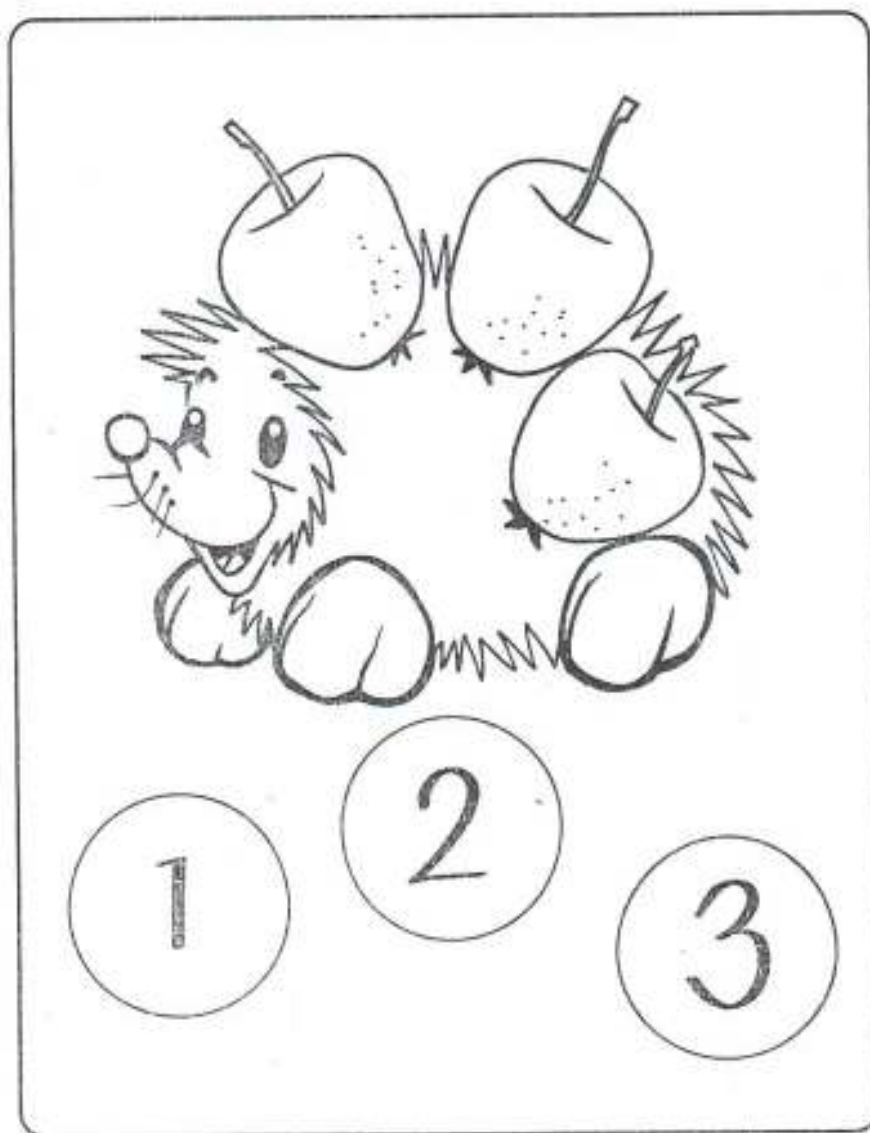

10. 4 Pracovní list – omalovánka

JEŽEK A JABLÍČKA

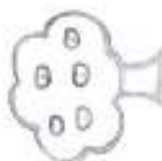
Spočítej jablíčka na obrázku a vybarvi kolečko s číslem, které ti vyšlo.

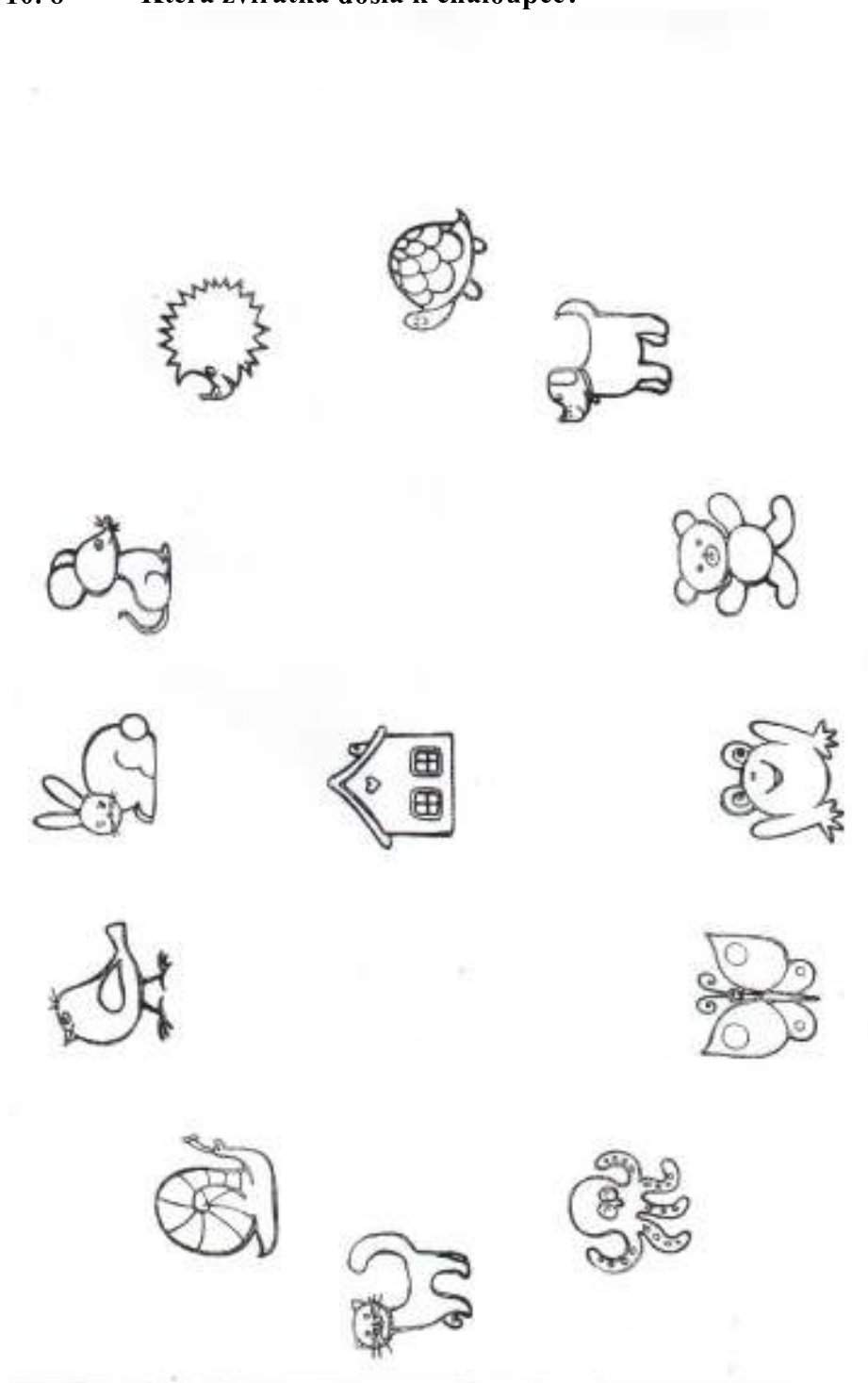
Příloha č. 10. 6 Označ zvířátka, která mají srst jako zajíček.

Příloha č. 10. 7 Zakroužkuj obrázky, která začínají na písmeno M

Příloha č. 10. 8 Která zvířátka došla k chaloupce?

Příloha č. 10. 9 Výroba pracovního listu a pomůcky pro grafomotoriku

Děti vymalovaly obrázky a společně jsme je nalepili na kostku. Z tiskátek byl připraven i pracovní list. Hod kostkou nám napověděl, u kterého z obrázků začneme. Další hody ukázaly, kudy povede naše cesta.

Ukázka pracovního listu

Příloha č. 10. 10 Domečky z dek a matrací

Příloha č. 10. 11 Hry v domečku pokračovaly i při pobytu venku

Příloha č. 10. 12 Pijeme mléko jako kočičky

Příloha č. 10. 13 Výroba domečku z kartonu

Příloha č. 10. 14 Ukázka projektů Moje budka

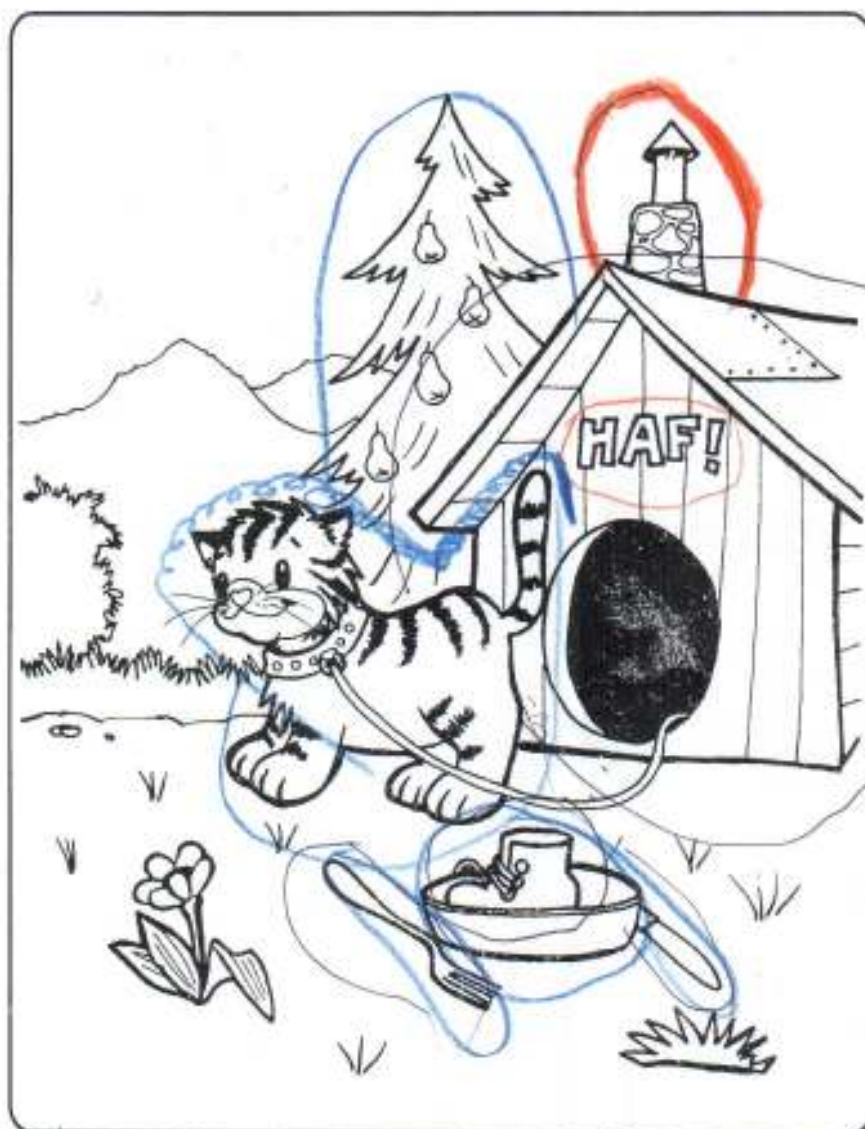

Příloha č. 10. 15 Ukázka některých pracovních listů.

• CHYBY

Na obrázku je pět chyb. Najdeš je?

ANETKO ©

Kreslíme obdélníky a čtverce – menší geometrické tvary

*Okenní rámy na domy
Stavím, stavím, pěkný dům,
jež podobá se dětským snům.
Bydlet v něm budou
máma, táta, sestřička.
Já i moje babička.*

B. Tráleková - upraveno

Příloha č. 10. 16 Projekt Budka

Děti nejprve připravily podklad – otiskovaly při tom různé materiály (houby, ruce, zmačkanou papírovou utěrku nebo pěnové tvary s různými vzory na povrchu).

Po zaschnutí dokreslily tuší okna a do nich nalepily připravená zvířátka. Přitom jsme využily pojmy jako nehoře, dole, vlevo, vpravo, uprostřed, vlevo od, vpravo pod apod. Děti si zároveň zopakovala to, co o zvířátkách vědí.

Nakonec si společně vystavily projekt na nástěnku. Děti si také samy vystavují pracovní listy na magnetické tabule nebo provázky, zavěšené ve třídě či na chodbě.

Příloha č. 10. 17 Spolupráce dětí

Příloha č. 10. 18 Kolik se nás sem vejde?

A teď se sem vejdeme už všichni.

Dotazník pro rodiče předškolních dětí

1. Čtete svému dítěti pohádky?

- ☐ Ano ☐ Ne

V případě, že ano, uveďte prosím, jak často:

- ☐ denně
☐x týdně
☐x měsíčně
☐ Jiná možnost(uveďte jaká).....
.....
.....

2. Jaká je nejoblíbenější pohádka Vaší/Vašeho dcery/syna?

.....
.....
.....

3. Co preferuje Vaše dítě k prezentaci pohádky?

- ☐ Četbu s rodiči
☐ Sledování TV/video/CD/PC
☐ Jiná možnost(uveďte jakou).....
.....
.....
.....

V případě, že Vám nebude stačit vymezené místo pro odpovědi, použijte prosím druhou stranu tohoto dotazníku nebo přiložte další list papíru.

Děkuji za spolupráci.

Potocsková Věra

Dotazník pro děti a učitelky mateřské školy

1. Pracujete při řízených činnostech v mateřské škole s pohádkou/příběhem?

- ☐ VELMI ČASTO (nejméně polovina řízených činností je motivována příběhem či postavena na struktuře příběhu)
- ☐ ČASTO (nejméně čtvrtina řízených činností je motivována příběhem či postavena na struktuře příběhu)
- ☐ Ano, naše práce je založena na práci s příběhem OBČAS (přibližně desetina řízených činností)
- ☐ Ano, naše práce je založena na práci s příběhem VÝJIMEČNĚ
- ☐ NE, ve své praxi s příběhy nepracujeme.
- ☐ Jiná možnost(uveďte jaká).....
.....

2. Pokud pracujete s příběhem/pohádkou, odkud nejčastěji čerpáte?

- ☐ Klasické pohádky, literatura(knihy).
- ☐ Časopisy.
- ☐ TV, video, CD.
- ☐ Jiná možnost(uveďte jaká).....
.....
.....

3. Jakou formou nejčastěji nabízíte dětem příběh/pohádku? Zatrhněte nejvýše pět činností.

- ☐ Četba učitelky
- ☐ Vyprávění
- ☐ Improvizace
- ☐ Motivace k tématickému celku
- ☐ Dramatická hra
- ☐ Dramatizace.
- ☐ Poslech CD, audio apod.
- ☐ Video
- ☐ Divadlo
- ☐ Vymýšlení vlastních příběhů
- ☐ Nedokončený příběh
- ☐ Vyprávění příběhů a pohádek dětmi
- ☐ Jiná možnost(uveďte jaká).....
.....

A co mají děti nejraději(co je nejvíce zaujme)? Zatrhněte nejvýše pět činností.

- ☐ Četba učitelky
- ☐ Vyprávění
- ☐ Improvizace
- ☐ Motivace k tématickému celku
- ☐ Dramatická hra
- ☐ Dramatizace.
- ☐ Poslech CD, audio apod.
- ☐ Video
- ☐ Divadlo
- ☐ Vymýšlení vlastních příběhů
- ☐ Nedokončený příběh
- ☐ Vyprávění příběhů a pohádek dětmi
- ☐ Jiná možnost(uveďte jaká).....
-
-

4. Jaké jsou nejoblíbenější pohádky u dětí ve Vaší třídě?

Příklad motivace dětí ke zjištění odpovědi:

„Koukneme se do pohádky“- využití ruliček od toaletního papíru nebo papír stočený do ruličky... Podíváme se do té svojí pohádky....pak si pošeptáme, jaká pohádka to byla(tím se vyhneme napodobování odpovědí).

V tomto případě je asi lepší pracovat s malým počtem dětí či individuálně.

1.
2.
3.

V případě, že Vám nebude stačit vymezené místo pro odpovědi, přiložte prosím další list papíru.

Děkuji za spolupráci.

Potocsková Věra